

3.v.

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

A. Veski

EESTI KEELE GRAMMATIKA

II

Kolmas vihik

TARTU 1970

NA

809,454.5

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

A. Veski

EESTI KEELE GRAMMATIKA

II

Kolmas vihik

Määrsõna

TARTU 1970

I. M ä ä r s õ n a m õ i g t e.

Määrsõnad ehk adverbid kuuluvad üldiselt muutumatute sõnade hulka ja märgivad tegevuse või omaduse laadi, iseloomu või mõnda muud suhet. Nad aitavad tegevust või omadust lähemalt piiritleda ja selgitada, näidates tegevuse kohta, aega, viisi, mingi omaduse määra ja hulka või küsimust. Vahel on nende ülesandeks lihtsalt lause ilmestamine. Näiteid.

"Kaugelt mehi olete?" küsis võõras (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, I). Hommikul mõtlesid uus peremees ja perenaine kõigepealt minna üleaedseid vaatama (Tammsaare, Tõde ja õigus I, II). Aeg-ajalt jääb ta mõne koolivenna ette seisma (Luts, Kevade I, VII). Ahvenad tulid hulgakaupa ülalt Vesiloo-pealselt merelt siia madalaveelisse Ruusna lahte kudema (Hint, Tuuline rand I, II). Kõrbojal on praegu ainult üks rõõm (Tammsaare, Kõrboja peremees, XIII). See Adniel oli koolis kangesti naljakas poiss (Luts, Suvi I, III). Kui kaua elutses ta juba seal (Vilde, Raudsed käed, XII). Imelik oli poisil eemalt vaadata, kuidas tuluke üksipäini leegitses soos (Tammsaare, Tõde ja õigus I, I). Kõik töö tehti käsitsi (Vilde, Mahtra sõda, VII). Muidugi sõnavara võiks olla suurem (Smuul, Jäine raamat). Eriti tähelepanelikult jälgis Eda (Unt, Huvasti, kollane kass!). Sellest poisist saab pikapeale asja (Luts, Suvi II, XXIII). Ants lõpetas, ilma et ta oleks öelnud, mis ta õieti mõtles (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, XV). Ja ikkagi teine asi, sa istud vankril, tema veab (Mälk, Hea sadam).

II. Määr sõna päritolust
ja
vahekorras teiste sõna-
liikidega

Määr sõnad on teiste sõnaliikidega tihedas seoses, süntaktiliselt on nad kõige lähemal verbidele, seda näitab juba nende ladinakeelne nimetuski: ad verbum (= verbi juurde). Harvemini kuuluvad nad adjektiivivi, adverbi või kogu lause juurde. Oma struktuurilt on adverbid nii liht- kui liitsõnad ja nende allikaks on mitmed sõnaliigid. Allpool selle kohta mõned näited.

1. Substantiiv:

aru
kael
kõht
kõrv
meel
rida
salk
selg
võõras

Adverb:

aruldasa
kaelakuti
kõhuli
kõrvuti
meeleldi
ridamisi
salkus
seljakil
võõrsil

2. Adjektiiv:

kibe
kodune
parem
pikk
suur

kibedasti
koduselt
paremini
pikuti
suurutasa

3. Pronoomen:

enda
iga
kõik

endamisi
igati
kõikjal

mitu
see

mitmekesi
sedasi

4. Numeraal:

kaks
kolm
pool
teine
üks

kaheli
kolmekesi
pooliti
teisiti
üksnes

5. Verb:

hõõguma
hüppama
istuma
kergendama
kobama

hõõgvel
hüpakil
istukil
kergendatult
kobamisi

Liitadverbide puhul esineb mitmete sõnaliikide liitumist, näit. nimisõna määrsõnaga, kusjuures nimisõna võib olla nii täiend- kui põhisõnaks:

aegapidi, astmevlisi, imehästi, kleidiväl, kobaneal, kõrshaaval, käepärast, meeltemööda, mehemoodi, paugupealt, plikahtu, puupüsti;

althõlma, aeskätt, enneaegu, kikivarvul, paalekauba, purjuspäi, päripäeva, püstijalu, tagaplaanil, täisnurgi, vastukarva, ülesvoolu jne.

Vähemal määral leidub nimisõnalist põhisõna liitumas omadus-, ase-, arv- või määrsõnaga, näit.:

kuivijalu, paljajalu, parasjagu, valgevalu;

tookord, omakorda, sedaaegu, seekord;

neljakäpakil, teinekord, ühekorraga, ühtaegu, üksijäri, üksisilmi, ükskord;

kinnisilmi, ummisjalu jne.

Omadussõna esineb liitadverbides sageli täiendsõnana, näit.:

hullumoodi, kitsavõitu, natukehaaval, noorehtu, pika-peale, pikkamööda, suurivaevu jt.

Ka pronoomen esineb liitadverbi ühe komponendina, näit. sõnades: igaviisi, kõigepealt, misläbi, mõnevõrra, sedaviisi, seejuures, sellevastu jt.

Vähene tähtsus liitadverbide tekkimisel on arvsõnal, mis leidub väljendeis: esmakordselt, kakshaaval, poolkinni, teisipidi, teistkaudu, ühtäkki jne.

Vastupidi viimati mainituile on küllaltki palju liitadverbe, mille mõlemad komponendid on mäarsõnad, näit. allpool, kuidagimoodi, kusjuures, niikaua, sealtkaudu, sestsaadik, tagantjärele, tihtipeale, tiideviltu, tunaeile, tunamullu, umbropsu, üliväga jt.

Üldiselt võib öelda, et adverbi allikaina on kõige produktiivsemad nimi- ja omadussõnad.

Teiselt poolt pakuvad adverbid aga alustuute käänd- ja pöörsõnade moodustamisel, näit.

lahti lahtine, lahtisus, lahtisti, lahtistama
tas tasane, tasakesi, tasandik, tasandama jne.

Läänemeresoome keeltes on enamikust käänetest arenenud adverbe. Üks osa seesuguseid mäarsõnu on säilitanud isegi vastavad käändelõpud. Produktiivsemad selles suhtes on ablatiiv (eemalt, hoobilt, joonelt, naljalt, vasakult), allatiiv (jalule, järele, kukile, kuskile, kõikjale, vargile), adessiiv (algul, kiirul, lennul, pungil, tulvil), illatiiv (keerdu, kähku, luhta, norgu, risti, soiku, välja). Samuti leidub translatiivist (ammuks, homseks, korraaks, viimaks), terminatiivist (pilgeni, pärani, tänini) jt. käänetest lähtunud adverbe.

Tänapäeval võib vahel kohata mäarsõnu isegi niisugustest käändevormidest, mis meie keeles enam tarvitusel ei ole, näit. instruktiivist (avasüli, harkisjalu, paljapäi, ristiskäsi, täisnurgi) või prolatiivist (käsitsi, rinnutsi, sülitssi).

Sõnaliikidevahelised piirid on sageli ähmased ja seetõttu võib mõni sõna kergesti ühest liigist teise üle minna ning kuuluda kord ühe, kord teise liigi alla. Määrav on sõna asukoht tekstis ja ta olenevus mingist teisest sõna-

liigist. Näiteid.

Pärast (adverb) oli ta armulaual (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, XIV). Pärast (kaassõna) tänast kõne-last Jürkaga ei saanud Ants muldu, kui pidi õpetaja juurde minema (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, XIV). Selles asutuses valitseb kindel kord (nimisõna). Ometi sunnib kange tuul teda korra (adverb) sirgu ajama (Liiv, Vari, II). Tema õnn (nimisõna) oli tõesti suur. Küllap mammad oleksid meiega koos klassigi tulnud, aga õnneks (adverb) pani õpetaja nende tuhinale piiri (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Võib-olla poleks ta mõni teine (arvsõna) kord oma tahtmisest võitu saanud (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, XVII). Kui Kaarli teinekord (adverb) mõtlema jäi ... (Hint, Tuuline rand I, I). Nägin teda ainult üks (arvsõna) kord. Vangist saadakse ju ükskord (adverb) lahti (Tammsaare, Kõrboja peremees, XVII).

Mõnikord on piirid ka adverbiliikide vahel kõikuvad, näit. Vahel tulevad mulle meelde ajad, kus (= millal) ehitasime tulevikuplaane (Luts, Suvi II, XXII). Pistis just (= praegu) ninaotsa Viidumäe tagant välja (Hint, Tuuline rand I, I).

III. M ä ä r s õ n a d e l i i g i t u s

Vastavalt oma tähendusele või funktsioonile lauses jagunevad adverbid kolme põhiliiki: iseseisvad ehk pärisadverbid, rõnumäärsõnad ehk modaaladverbid ja abimäärsõnad ehk prefiksaaladverbid.

1. Iseseisvad ehk pärisadverbid laiendavad tegu-, omadus- või määrsõna ja vastavad alati mingile küsimusele, näiteks:

Hommikul kaovad Anti vanemad kuhugi (kuhu?) ära (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Toote vahib Kiirele kügi-

valt (kuidas?) otsa (Luts, Kevade II, VIII). Kuniks (kui kauaks?) sa nõnja (kuidas?) vastu pead? (Tammsaare, Kõrboja peremees, XIV). Ehk leian seal (kus?) veidi (kuipalju?) rahu ja unustust (Vilde, Raudsed käed, XIII). Nii on peasegu (kuipalju?) kõik poisid läbi küsitud (Luts, Kevade I, VIII). Lahkumistund on pilkamiseks liiga (kuivõrd?) tõsine (Luts, Kevade II, XXVI). Kaarli oli päris (kuivõrd?) pime (Hint, Tuuline rand I, I). Et Luik oli juba kaunis (mil määral?) hästi vene keelt õppinud ... (Vilde, Raudsed käed, XII). Viimase öö magasime võõrastemajas väga (kuivõrd?) halvasti (Smuul, Jäine raamat).

Iseseisvad adverbid piiritlevad mitmesuguseid suhteid. Nad võivad näidata kohta, aega, viisi, määra jne.

Kohaadverbid määravad lähemalt, kus tegevus toimub, kuhu ta suundub või kust lähtub, seepärast vastavad nad küsimustele: kus? kuhu? kust? milleni? kust saadik? jne.

Kohta tähistavad adverbid on: all, alla, alt; eemal, eemale, eemalt; ees, ette, eest; hüvakul, hüvakule, hüvakult; järel, järele, järelt; kallal, kallale, kallalt; kaugel, kaugele, kaugelt; kohati; kukil, kukile, kukilt; kus, kuhu, kust; kusagil, kusagile, kusagilt; kuskil, kuskile, kuskilt; kõikjal, kõikjale, kõikjalt; laili; ligi, ligidal, ligidalt; lähedal, lähedale, lähedalt; mujal, mujale, mujalt; peal, peale, pealt; seal, sinna, sealt; sees, sisse, seest; siin, siia, siit; taga, taha, tagant; teisal, teisale, teisalt; vasakul, vasakule, vasakult; võõrsil, võõrsile, võõrsilt; väljas, välja, väljast; ääres, äärde, äärest; ülal, üles, ülalt; üll (= seljas), ülle, ült jt.

Allamäge, alltuule, allatuule; eesotsas, etteotsa, eestotsast; kuhutahas; kusjuures, kustahas, kustkaudu; nii-kaugele; pealtuule, pealetuule, pealtnuule; pealvee; päri-mäge, pärivett; sealjuures, sealsamas, sealtpkaudu, sealt-peale, sealtsaadik, sealtsamast; seljataga, seljataha, seljatagant; siinjuures, siinkohal, siinmaal, siinsamas, siia-

maale, siiahaani, siiaipaika, siiasamasse: sinnamaale,
sinnapaika, sinnasamasse: siitkaudu, siitmaalt, siit-
saadik, siitsamast: tagaotsas, tagantotsast, tagaplaanil,
tagaplaanile, tagaplaanilt; tulevalgel, tulevalgele, tu-
levalgelt; uluall, ulualla, ulualt; vastumäge, vastupäeva,
vastutuult, vastuvoolu; ülesmäge, ülesvoolu; üंबरkaudu,
üंबरringi jt.

All seisab Kiir ja korraldab kausikesi ja potikesi (Luts, Kevade II, VIII). Ülalt vaatavad madrused, alt kait sadamatöölised (Smuul, Jäine raamat). Eemal soo sees näeme tillukesi imelikke kaski (Liiv, Vari, I). Käsi varred hoiduvad nagu kangelt kebast eemale (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, I). Imelik oli poisil eemalt vaadata (Tammsaare, Tõde ja õigus I, I). Tunnustas ootamatult, et mina temast kirjatarkuses ees olin (Ristikivi, Imede saar). Vanamees ees, eit järel (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, I). Kuid katsu kallalt ära ajada (Smuul, Jäine raamat). Kaugel undasid rebepeksumasina (Unt, Huvasti, kollane kass!). Kobati kuivas ta kollane põhi lõhki (Promet, Meesteta küla, II). Ja paari aasta pärast võime minna, kuhu tahame (Mäik, Hea sadam). Ladus korvid kukile ja peksis kähku-kähku teele (Hint, Tuuline rand I, I), ... kus nemad isegi tillukeses toas elasid (Vilde, Raudsed käed, IX). Kusagil kohiseb meri, kusagilt kostab pallimängijate hõiskeid (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Tšehhov on kuskil öelnud (Smuul, Jäine raamat). Kust sa oled? (Liiv, Vari, II). Ta mõtles selle esiteks mudasse laili pilduda (Tammsaare, Tõde ja õigus I, I). Nii et ainult paiguti talle ligi pääses (Tammsaare, Tõde ja õigus I, I). Tabaks ta kord ligidalt näha ... (Liiv, Vari, II). Ta keeldus mere-mehi endale lähedale laskmast (Ristikivi, Imede saar). Nagu oleks tal mujal tegemist (Ristikivi, Imede saar). Mis mujale ei kõlvanud (Liiv, Vari, II). Meie fantaasia ei saa ju mujalt aineid (Vilde, Mahtra sõda, X). Istu aga kõvasti peal (Tammsaare, Tõde ja õigus I, I). Seal ta ongi, see

Vargamäe (Tammsaare, Tõde ja õigus I, I). Sinna kedagi võõrast sisse ei lastud (Ristikivi, Imede saar). "Nii et seal ta pole loota?" küsis Iisete (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, I). "Seal pole inimesi sees." kõlab vastus (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, I). Sinna kedagi võõrast sisse ei lastud (Ristikivi, Imede saar). Kus see töö sul siin on? (Mälk, Hea sadam). Siia võib uppuda (Tammsaare, Tõde ja õigus I, I). Mina otsisin prl. Marchandi siit üles (Vilde, Mahtra sõda, X). Aga küll ta seal taga kusagil on (Mälk, Hea sadam). Hüüd kähvab ta äkitselt ümber, nagu oleks teda tagant hammustatud (Vilde, Mahtra sõda, III). "Ei," ütles Imelik, juttu teisale pöörates (Luts, Kevade II, XXVI). Vasakulnon näha saarte mäGINE, kõrge reljeef (Smuul, Jäine raamat). Väljas ulub sügisene tuul (Vilde, Mahtra sõda, I). Hull asi oleks, kui ta seal ülal lagunema hakkab (Luts, Kevade II, VIII). Üleval istus vanaparun laua otsas (Vilde, Mahtra sõda, III). Ülalt vaatavad madrused, alt kaolt sadamatöölised (Smuul, Jäine raamat).

Elu läheb allamäge (Unt, Huvasti, kollane kass!). Kusjuures nii sõbralikult juttu puhutakse (Luts, Kevade II, VIII). India ookean, kustkaudu "Kooperaatsia" tagasi tuleb, on vist midagi muud (Smuul, Jäine raamat). Koerad nihkuvad niikaugele, kui kett lubab (Smuul, Jäine raamat). Nad samasid pärimäge (Promet, Meesteta küla, III). Sealjuures sünnitab ka juhtum sahrvis väikese segaduse (Luts, Kevade II, IX). Jah, sealsamas (Luts, Suvi I, III). Aga kuipalju siinkandis neid ilma tuuleta päevi (Hint, Tuuline rand I, I). Siinsamas aga paistsid Kuusna mõisa hooned (Hint, Tuuline rand I, I). Aga pakast ella siinmail nelikümmend kraadi (Promet, Meesteta küla, II). Mille kõrgete majade kobar siinsale ära paistis (Hint, Tuuline rand I, I). Meie asi on siinsani selge (Mälk, Hea sadam)! Missuguse rõõmuga jätaks ta kõik siinapaika ja läheks koju (Luts, Suvi II, XI). Aga kui ta parajasti siinmaale jõudis ... (Tammsaare,

Põrgupõhja uus Vanapagan, I). Kui Kiir esimese kivi tänavale saab, on ta üleni hiline ja niivõrd jõuetu, et ta sinnasamasse kivi kõrvale sõneks minutiks lamama jääb (Luts, Suvi II, XI). Jutt jäi sinnapaika (Kaugver, Melikümmend küünalt). Kuidas sa ütled, et siitsaadik ja mitte enam (Kuusberg, A. Lapeteuse juhtum, II). Jalgrada Pitkanemele pöördus aga siitsamast (Hint, Tuuline rand I, I). Ta armastas kangesti liugu laata, kuid kelku ülesmäge vedada ei viitsinud (Kuusberg, A. Lapeteuse juhtum, II). Vett ei ole ümberringi (Liiv, Vari, I).

Sageli esineb kohaadverb keskvärde vormis, näit.: Alamale langeb kuduja pea (Liiv, Vari, III). Kui ta oli mõelnud minna kalale, jahile või ühes teistega kuhugi kaugemale metsa marjule ... (Tammsaare, Kõrboja peremees, V). Astus sammu lähemale (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, I). Ma põlesin soovist seda laeva lähemalt näha saada (Histikivi, Imede saar). Natuke ülemal looga kõveral turjal (Liiv, Vari, I).

Küllalt palju võib leida kohta piiritlevaid liitadverbe põhisõnaga pool, näiteks: allpool, eespool, kokkupoole, kuspool, pealpool, sealpool, seespool, siinpool, tagapoel, väljaspool, ülespoole jne.

Ta pidi sammu allapoole astuma (Bornhöhe, Ajaloolised jutustused, IX). Eespool oli aga vaid lige väli (Mälk, Hea sadam). Liikusime ettepoole, et filmida laeva võõri (Smuul, Jäine raamat). Nüüd olid aastad ta kokkupoole kiskunud (Hint, Tuuline rand I, I). Teab, kustpoolt ta peaks ära tulema (Unt, Huvasti, kollane kass!). Ei tea, sealpool vist (Unt, Huvasti, kollane kass!). Tulge siitpoolt! (Unt, Huvasti, kollane kass!). Vat-vat-vat! Juba läheb sinnapoole (Luts, Suvi II, XI). Tagapoole on kõvem (Tammsaare, Tõde ja õigus I, I). Ennast pimedana taha-poole lookahoidev Kaarli (Hint, Tuuline rand I, I). Mõlemad vahivad tardunud pilkudega ülespoole (Luts, Kevade II, VIII).

Lisaks eespool esitatud kohamäärsõnadele on olemas veel ka paarissõnalisi, nagu: siin-seal, siit-sealt, sinna-tänna, üles-alla jt.

Juba hakkasid löögid siin-seal oma heledat kõla kaotama (Vilde, Mahtsa sõda, I). Selle ikka ja jälle siit-sealt ülesnoptitud hea tuju varju jäi teinekord tohutuid lademeid kannatusi (Mälk, Hea sadam). Kõle sügisetuul puhub ja keerutab liiva sinna-tänna (Idiv, Vari, I).

Aega märkivaid adverbe leidub eesti keeles üsnagi suurel hulgal. Nad vastavad küsimustele millal? kui kaua? mis ajast mis ajani? jne.

Ajaadverbid pärinevad mitmetest sõnaliikidest, võrdlemisi rohkesti on neid arenenud nimisõnadest, vähem adjektiividest ja kaassõnadest. Aega tähistavad järgmised määrsõnad:

ajuti, alati, algul, alles, ammugi, ammuks, eile, enne, ennegi, ennegu, ennem, ennemini, ennest, esiti, esiteks, harva, hilja, hiljem, hiljemini, homme, ikka, juba, just (= praegu), jälle, kaua, kauaks, kohe, kord, korraks, kuna, kunagi, kunas, kuniski, lõpuks, lõpul, millalgi, mullu, nüüd, parajasti, peagi, praegu, pärast, sageli, sellal, seni, siis, tihti, toona, täna, tänaseni, tänavu, tänini, vahel, vanasti, vara, varakult, varem, varsti, viimaks, õhtuti, öösel, öösi jt.

alatas, alatihti, edaspidi(gi), eeskätt, enneaegu, ennekõike, ennemuiste, ennevanasti, esialgu, esijoones, esiotsa, hiljaaegu, hommikuti, igakord, jalamaid, kõigepealt, mõnikord, niikaua, niipea, nüüdsama, otsekohe, otsemaid, otseteed, pikapeale, pärastpoole, sealtpeale, sealtsaadik, sedaaegu, sedakorda, sedamaid, sedapuhku, seejärel, seekord, seepeale, seniajani, senikaua, senikauaks, sestsaadik, siitpeale, siitsaadik, tagantjärele, teinekord, tihtipeale, tookord, tunaeile, tunahomme, tunamullu, vahepeal, vahetevahel, vanuigi (= vanas eas), varavalgel,

ühekorra, ühtaegu, ühtelugu, ühtepuhku, ühtevalu, ükskord,
üksvahe, üleile, ülehomme, ületunaeile, ületunahomme jt.

See moodustab alati minu elus mingi viljatu tühiku (Smuul, Jäine raamat). Algul oli palju uusi muljeid (Smuul, Jäine raamat). Nende töö alles algab (Vilde, Maht-
ra sõda, I). Talve süda on ammugi lõhki (Metsar, Päikese-
vanker). Veel eile õhtul oli meil vanamehega sinust juttu
(Tammsaare, Kõrboja peremees, I). Aga saabastest kõneldi
enne ikka (Liiv, Vari, II). Olen annegi kaevanud (Tamm-
saare, Tõde ja õigus I, II). Urgitse noa otsaga nagu narr,
ennegu mõne kätte saad (Luts, Kevade II, VII). Mõlemad on
esiti keeletud (Luts, Kevade II, VIII). Kolmekesi saame
olla üsna harva (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Kes liiga
hilja paraja pesapaiga on leidnud (Tammsaare, Kõrboja pe-
remees, I). Paar hommikut hiljem sain oma uue kodu kohta
rohkem teada (Mälk, Hea sadam). Hommikuti hõõgus ta keha
põrguplinades (Promet, Meesteta küla, II). Ikka on seda
või teist nime kuskil või kunagi kuulnud (Luts, Kevade II
VII). Välkuvad silmad õgaisidki juba vastast (Vilde, Maht-
ra sõda, I). Pistis just (= praegu) ninaotsa Viidumäe ta-
gant välja (Hint, Tuuline rand I, I). Jälle tõusevad ja
vajuvad käed (Vilde, Maht-
ra sõda I). Teadus ei saa tala-
paigaldajaid kaua oodata (Gross, Pinginaabrid). Need ei
jätnud teda kauaks kahevahela (Vilde, Raudsed käed, XII).
Arvasin nimelt kohe, et kiri pidi olema mõnelt mu isa
kaubandussõbralt (Ristikivi, Imede saar). Ja kui üks või
teine kord ärkas ja märkas ... (Vilde, Raudsed käed, XIII).
Korraks seisatusid nad üle kitsukese oja viival madalal
sillatruumil (Hint, Tuuline rand I, I). Kuna kõneleja
öökullisilmad rahutult ringi eksivad ... (Luts, Kevade II,
VII). Juuli südamest polnud Hindreku kuju kunagi kadunud
(Vilde, Raudsed käed, XII). Nii mõnigi küsimine, et: kes
ja kunas ja mil kombel? (Luts, Kevade II, IX). Minu päevi
pole kuniks (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, XVI).
Ja ikkagi leidub lõpuks mees (Gross, Pinginaabrid). Kus

nillelgi oli rohi kasvanud (Tammsaare, Tõde ja õigus I, II). Kas gallu isaga siin käis (Liiv, Vari, II). "Aga mis siia nüüd?" küsis perenaine nõutult (Tammsaare, Tõde ja õigus I, I). Karjane tuli parajasti nuttes koju (Tammsaare, Tõde ja õigus I, II). Aga Jürkat vahtides märkas ametnik peagi ... (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, I). Praegu on ta üle keskea (Unt, Huvasti, kollane kass!) Arvasin pärast, et ehk oled sina (Tammsaare, Kõrboja pere-mees, I). Laeva on ees- ja tagapool, neid tuleb sageli vastu (Smuul, Jäine raamat). Seni räägi sulle lühidalt (Bornhöhe, Ajaloolised jutustused, I). Siis oli niisugune hetk lühike (Vilde, Raudsed käed, V). Pidin tinti neelata-ma, et nuttu tagasi hoida (Mälk, Hea sadam). Täna on ainult homse lävi (Smuul, Jäine raamat). Siis hakkame täpava kohe peale (Tammsaare, Tõde ja õigus I, II). "Kas siis täini pole jätkunud?" küsis ametnik (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, I). Aarne mõtles vahel (Unt, Huvasti, kollane kass!). Ka eestlased hakkasid vanasti Tasuja ajal sakalas-tele vastu (Hint, Tuuline rand I, I). Ta kihutas nad üles juba vara enne päikese tõusu (Hint, Tuuline rand I, I). Taevas oli sombune ja hakkas seetõttu juba varakult hämar-duna (Mälk, Hea sadam). Pole ma varem säära-st kontserti kuulnud (Smuul, Jäine raamat). Tootei keelepaelad pääeeid varsti lahti (Luts, Kevade II, VIII). Kubjas pole veel il-munud (Vilde, Mahtsa sõda, I). Viimaks, viimaks ometi on mu külalised lahkunud (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Väli-töödel konuta õhtuti mõnes küüninurgas (Metear, Päikesevan-ker). Ärkasin õösel kell kolm (Smuul, Jäine raamat). Sa tuled merelt öögi, kuuled, et aian mürab, seal mürab (Mälk, Hea sadam).

Suur, pleekinud uks, mis alatas lahti vajub ... (Kaug-ver, Nelikümmend küünalt). Oleme selleks ajaks angu-ammu kohal (Hint, Tuuline rand I, VIII). Nüüd ja edaspidi näida-takae seal filme (Smuul, Jäine raamat). Kindlasti saab seda teha edaspidigi küllalt (Mälk, Hea sadam). Kolhooaid peavad

ennekõike rindele mõtlema (Promet, Meesteta küla, II). Esialg oli see võrdlemisi rõõms ja kerge töö (Unt, Hüvasti, kollane kass!). Peakate on tubli ja täidab mind eslotsa vaimustusega (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Iga kord läks siis lollaka tüdruku nägu rõõmsaks (Bornhöhe, Ajaloolised jutustused, XIII). See kõlas niivõrd õndselt, et ma jalamaid vaikseks kokkusin (Kaugver, Nelikümmend küünalt). See ei eksita teda aga sugugi just neid kõlbmatuid kõigepealt ära õgimast (Luts, Kevade II, VII). Mõni kord peetakse ühes külas korruga pulmasid ja matuseid (Hint, Tuuline rand I, I). Sõdisin niikaua kui silmadest ilma jäin (Hint, Tuuline rand I, I). Ainult inimesed ei unusta niipea (Tammaare, Kõrboja peremees, I). See tuli teomehe suust, kes nüüdsama rehest välja oli astunud (Vilde, Mahtra sõda I). Ta läheb nüüd otsekohe Tootsi jaurde (Luts, Kevade II, VII). Isa viskab lehe lauale, kargab üles ja on otsemaid ma kõrval (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Pikapeale võib see hakata närvidele käima (Gross, Pinginaabrid). Siis pole ka pärastpoole seda loota (Tammaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, V). Viis ta tema sedamaid leti kõrval olevasse tuppa (Vilde, Mahtra sõda, VII). Ärkasin jälle sedapuhku aga tasasest kobinast (Mälk, Hea sadam). Seekord ei pannud ma talle seda pahaks (Ristikivi, Imede saar). Seepeale rääkis kirikuõpetaja teine kaaslane (Vilde, Mahtra sõda, IX). Püüab seda hoida ainult endale senikaua, kuni saab ta lugejale tagasi anda (Smuul, Jaine raamat). Te pange ta senikauaks tuppa kinni, kui ma teiega kõnelen (Luts, Suvi II, XX). Setsaadik, kui Mari mehel on, peetakse ja hüütakse mind ainumaks lapseks (Vilde, Mahtra sõda, III). Kui Kaarli teinekord pikemalt mõtlema jäi ... (Hint, Tuuline rand I, I). Ministeeriumkoolis keetsime tihtipeale rosinasuppi (Luts, Kevade II, XIII). Poiss otsustas tookord (Unt, Hüvasti, kollane kass!). Tunaeile kodusin ta Kuuse Peetri telgedel ära (Liiv, Vari, II). Edu arendamiseks vajan vahepeal just seda seansi (Metsar, Päikesevanker).

Oli ju tõsi, et tal vahetevahel, eriti unenägudes, kippus kodumaastik ette tulema (Hint, Tuuline rand I, I). Brigadir käis varavalgel akende all tööle hõikamas (Promet, Meesteta küla, II). Mul oli ühekorra niisamasugune pudel (Lats, Kevade I, VI). Ühtelugu vaatas ta suitsu pahvivale Eevale pärivalt silma (Promet, Meesteta küla, III). Ordurüütlike ja piiskoppide ning nende alla seatud kloostrite vahel vältas ühtepuhku salavaen (Bornhöhe, Ajaloolised jutustused, IV). See on hirmus elukutse, kus sa ühtevalu elu ja surma vahel pendeldad (Hint, Tuuline rand I, I). Ükskord kui neil parajasti ristsed olid ... (Lats, Suvi I, III). Ja ülehomme võid teda vaatama minna (Vilde, Raudsed käed, XIII).

Viisimäärsõnu on eesti keeles enam kui ühtegi teist liiki ja seepärast on nad oma esinemislaadilt õigegi erinevad. Nemadki on välja arenenud peaaegu kõikidest sõnaliikidest, enamasti aga nimi-, omadus- ja määrsõnadest ning erinevalt eespool vaadeldud määrsõnadest on selle rühma sõnu saadud ka verbidest. Enamik viisimäärsõnu märgib seisundit (istukile, kummuli, kõhuli, ripakil, risti, selili, vintis, üksi jt.) ja tegutsemisviisi (jalgsi, korraga, kähku, käsitsi, pikkamisi, ruttu, äkki). Viisiladverbid on:

segamisi, aimamisi, alatsi, alutsi, endamisi, haukumisi, hilju, hiljukesi, hoolimatult, huupi, härkamisi (= raskelt) /käima/, ilmsi, istukile, jalgsi, järgemisi, järsku, kaelakuti, kaelastikku, karvutsi (= karvupidi), kentsakalt, kihtimisi, kiiremini, kiiresti, kikkis, kobamisi, kogemata, kohastikku, kohevil, kohmas, koomal, korraga, kukerkuuti, kummuli, krampis, kärsus, kõhuli, kõnekamalt, kõrvu, kõvas-
ti, kõõrdi, kähku, käsitsi, kõssakile, külgemisi, küljeku-
ti, küllitsi, lahti, langemisi, libamisi, ligistikku, lingis, liuska, lokkis, lollisti, longu, lukus, lustiliselt, lõhki, läbimisi, lähestikku, längus, lühemini, meelsamini, märkamata-
tult, nii, nirtsis, norgus, nõnda, näpitsi (= näppude abil), otsakuti, otsastikku, otse, paaristikku, paremini, pealeku-

ti, pealistikku, pikkamisi, pikuti, pilkamisi, pimesi, pingul, pooliti, punnis, puseriti, põiki, pännis, pärani, pärastikku, püsti, raskelt, reastikku, ridamisi, riivami- si, rikkis, rinnastikku, rinnutsi, ripakil, ristakuti, risti, ristic, ruttamisi, ruttu, ründamisi, sagedamini, sagris, salaja, salakesi, salamisi, salkus, salvamisi, sa- muti, sassis, sattumisi, sedasi, selili, selitsi, seljas- tikku, silmsi, sukis, sundimisi, sügavamini, targu, tasa, tasakesi, tasemini, teisiti, tibamisi, tingimisi, tuligi (jalu), tungil, tõnkamisi, vaevaga, vaevu, vagusi, vahel- dumisi, vaheliti, vakka, valla, vastamisi, vastastikku, vihjamisi, vilksamisi, viivitamisi, vilamisi, vilksamisi, viltu, vindumisi, vinklis, vintis, võrdlemisi, vägisi, õkva, äkki, ärevil, ühtlasi, üksi, üksinda, ülestikku, ülets:

altkulmu, ammulisui, arupidavalt, avasui, harkisjalu, hullupööra, hädavaevalt, hädavaevu, ihuüksinda, ilmaaegu, ilmaasjata, ilmtingimata, imekähku, imeselgesti, imetihti, iseeneest, iseekesis, jooksujalu, joobnudpäi, jumalakeeli, järgemööda, järjepannu, kaksiratsi, kikivarbail, kinnisil- mi, kuivijalu, käekõrval, käepärast, kärarikkalt, käsikäes, lõpukorral, läbiseigi, möödaminnes, naeruväärselt, nõndasama, omaette, omapead, otsekohe, otsemaid, otseteed, pahatihti, paljajalu, paljakäsi, paljapäi, paljutähendavalt, peale- kauba, pikisilmi, poolalasti, poolihääli, poolkinni, -koge- mata, - käsitsi, -salaja, -tahtmata, -viltu, -vägisi, -ärk- vel, purjuspäi, puupüsti, päripäeva, püstitajalu, -päi, -rumal, ristikäsi, ristloodis, ristseliti, salamahti, siitpeale, suurivaevu, suusõnal, sõnalausumata, tahes-tahtmata, tasa- hiljukeksi, tasapisi, teosammul, tiideviltu, tuhatnelja, tu- listvalu, uisapäisa, umbkaudu, umbropsu, umbusklikult, ummis- jalu, vahetpidemata, vastukarva, vastupäeva, vastuvett, ühe- korraga, üheskoos, ühtesodu, ühtevalu, üksijärgi, üksipäini, üksisilmi, üksipäinis, ülesmäge.

Vihamärg vabanemisrõõm paiskus aga hoolimatult mööda väikesest lauast (Gross, Pinginaabrid). Siis upitan end märkamatult istukile (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Vallamaja juurde tuldi jalgsi või laenatud hobusel (Mälk, Hea sadam). Isa tuli koju ja oli kentsakalt kohevili (Kaugver, Nelikümmend küünalt). "Eks näe," vastas too ebamääraselt, et Jeemelist kiiremini lahti saada (Promet, Meesteta küla, III). "Ma palun sind ..." ütleb ema sosinal ja kiiresti (Kaugver, Nelikümmend küünelt). Kui noormees kogemata sisse astus ... (Vilde, Raudsed käed, XIII). Koffraga kuulis ta õige lähedalt oma nime hüütavat (Bornhöhe, Ajaloolised jutustused, X). Kahaksa tugevat katt viskasid ta sealt kukerkuuti välja (Bornhöhe, Ajaloolised jutustused, XI). Priidu noogutas valusa näoga pead ja heitis uuesti kummuli (Bornhöhe, Ajaloolised jutustused, VII). Peaksin kohe kõhuli rikkusekuhja otsas olema (Mälk, Hea sadam). Kõneka-
malt liiguvad Villu silmad (Liiv, Vari, II). Kaks hobust kõrvu (Tammsaare, Tõde ja õigus I, I). Istu aga kõvasti peal (Tammsaare, Tõde ja õigus I, I). Vahtis ühe silmaga kõõrdi Kiire poole (Luts, Kevade II, XV). Kõik töö tehti käsitsi ära (Vilde, Mahtra sõda, VII). Ta jäi jälle vait ja laskus kõssakile (Mälk, Hea sadam). Lollisti teed, et ei oste! (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, I). Tootsi pea vajub longu (Luts, Kevade II, XXVI). Õuevärav oli lukus päeval kui õöl (Luts, Suvi II, XX). Metsameeste reejalaste all krigiseb lumi lustiliselt (Liiv, Vari, IV). Laevad seisid lähestikku (Smuul, Jäine raamat). Puud näeid kergelt längus ida poole (Mälk, Hea sadam). Siis upitan end märkam-
atult istukile (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Ega teda just aetud, aga eks ta olnud ikka nii (Tammsaare, Kõrboja peremees, I). Tuli aeglaselt nühkides ligi, käed selja taga, nina naljakalt nirtsia (Promet, Meesteta küla, III). Talupojad seisid tummalt ja pead norgus (Bornhöhe, Ajaloolised jutustused, IV). "Aga mis siis nüüd?" küsis perensaine nõutult (Tammsaare, Tõde ja õigus I, I). Mis võib seda

väidet veel paremini tõestada? (Gross, Pinginaabrid). Hobune astus pikkamisi (Mälk, Hea sadam). Ainult Imelik küsis pilgates: "Kudas see jalaluu sul puruks läheb, kas pikuti või risti?" (Luts, Kevade II, XIV). Et ta oma piitsaga pimesi paar hoopki vastu annab ... (Vilde, Maatra sõda, III). Vandid on pingul nagu pillikeeled (Smuul, Jäine raamat). Mii oleme pooliti kokku leppinud (Mälk, Hea sadam). Poisi õppisid, silmad punnis (Luts, Kevade II, XIV). "Neh, ei tea või?" paljastas ta puseriti kasvanud hambad (Promet, Meesteta küla, III). Mihkel ajas silmad pärani (Vilde, Maatra sõda, VII). Sepp seisis ikka alles püsti keset tuba (Promet, Meesteta küla, III). See-est langes peopäeva hommikupoolik raakelt ja ebameeldivalt (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Mõianikuga ka asi nii rikkis (Vilde, Maatra sõda, III). Kõik on ripakil ja lagunenu (Tammaare, Kõrboja peremees, I). Ta pani käed rinnale risti (Bornhöhe, Ajaloolised jutustused, III). Ruttu ea väikemees ja särk teineteisega ühenduses (Liiv, Vari, II). On istunud salaja pimedasse nurka (Vilde, Maatra sõda, I). Samuti teineteise sabas kõndisid nad teelgi (Tammaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, I). Ta riided olid nürus, pea paljas, juuksed sassis, nagu kahvatu (Bornhöhe, Ajaloolised jutustused, VII). Selili vaibal lebades kahetsen südamest (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Sügavamini vohab Peipsi (Liiv, Vari, II). Neegrid talitasid targasti (Hint, Tuuline rand I, I). Ka need, kes mõistsid maailma saladuslike märke, sosistasid targu isukeskis (Tammaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, XV). Lõokesed lõõritavad üksteise võidu ja rukki-väli lainetab tasa (Luts, Kevade II, X). Tasakesi kobib ta lavale (Liiv, Vari, II). Saatus tahtis teisiti (Vilde, Raudsed käed, XII). Aarne varjas vaevaga solvumist (Unt, Hüvas-ti, kollane kass!). Preili Marchand võttis vagusi temale määratud paigas istet (Vilde, Maatra sõda, III). Ainult in-sener Sitska seisis väepealikuna püsti, käed vaheliti rinnal (Promet, Meesteta küla, I). Need tegid nukrad näod, jäid aga yakka (Bornhöhe, Ajaloolised jutustused, IV). Laevad "Koo-

peraatsia" ja "Kaasan" tervitavad vastastikku pikkade vi-
ledega (Suuul, Jäine raamat). Ta nina tõmbus veel rohkem
viltu (Ristikivi, Imede saar). Et tuul tuld vägigi kustu-
tama kippus, pidi Kaarli mitu korda taela piinama (Hint,
Tuuline rand I, I). Leidsin enese äkki üksi võõraste me-
remeeste ees (Ristikivi, Imede saar). Kaks asja hoiavad
kõiki ärevil (Suuul, Jäine raamat).

"Kani minema!" susistae tüdruk ja vaatas alkulau
kõneleja poole (Luts, Kevade II, IV). Insener kuulab
ammulisui, siirast imestust täis (Promet, Meesteta küla,
III). "Millest siin peale hakata?" küsis mees arupidavalt
(Tammsaare, Tõde ja õigus I, I). Ja Villu otsustas tulevi-
kus mitte midagi enam huisapäisa teha (Tammsaare, Kõrboja
peremees, XVII). Samuti naerdi, kuidas Aadu ja Juuljus
hädavaevu hingega pääsenud (Hint, Tuuline rand I, I). Ta
oli eiin ihuüks (Promet, Meesteta küla, II). Kes kõige
parema meelega näeks, et ta pikas hoovis ihuüksinda oma
nudakooke plätserdaks (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Mis
süa ilmaasjata raisata (Liiv, Vari, I). Ilmtingimata -
nagu ütleb Kippel (Luts, Suvi II, XIV). Ma tajun korraga
imeselgesti, et nad jätavad minuga juba jumalaga (Kaug-
ver, Nelikümmend küünalt). Mis siin kasvab, kasvab ise-
enesest (Liiv, Vari, I). Joosep ruttas jooksujalu alla
mere äärde (Hint, Tuuline rand I, I). Kui siis Ants juma-
lakeell oli kinnitanud ... (Hint, Tuuline rand I, VII).
Ega Villu ometi jumalamuidu hakanud mehele teibaga pähe
valama (Tammsaare, Kõrboja peremees, XIV). Ema punastas
millegipärast mitu korda järgemööda (Kaugver, Nelikümmend
küünalt). Kallas oma klaasi kohe järjepõnnu täis (Kaugver,
Nelikümmend küünalt). Hääled jäävad järsku vaiksemaks,
käiakse kikivarbail (Luts, Kevade II, IX). Pärast Heede lah-
kumist lamas Andres Lapeteus tükk aega kinnasilmi (Kuuaberg,
A. Lapeteuse juhtum, IX). Kõik olid kärrarikkalt nõus (Unt,
Hüvasti, kollane kass!). Taevast kustus viimane ehkuma,
kui sepp Villu ja tema Maleke käsikäes Histi talu poole

tagasi rändasid (Bornhöhe, Ajaloolised jutustused, IV). Keegi astus lohisevi jalu üle toa (Mälk, Hea sadam). Õieti pidi sõda buuridega lõpukorral olema (Hint, Tuuline rand I, I). Kajasid valjud hüüded läbisegi (Vilde, Mahtra sõda, III). Raja peretütar aga, kes nagu möödamannes teisele niisugust meelehärmi sünnitas, teeb ise sel päeval pika jalutuskäigu (Luts, Suvi II, XII). See oli naeruväärselt kurb (Unt, Huvasti, kollane kass!). Nõndasama istus Villu päk-lipühalgi teiste keskel (Tammsaare, Kõrboja peremees, XVIII). Kohendab jakiesist ja pomiseb omaeette (Luts, Kevade II, XXV). Ema on selle otsuse omapead teinud (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Isa küsis otsekoheselt ja südamlikult (Tammsaare, Kõrboja peremees, I). Teine kirjanik rääkis otseteed Vanapaganast (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan XI). Ta astus paljajalu pehmel murul (Promet, Meesteta küla, II). Indrek viibutas paljutähendavalt sõrme (Unt, Huvasti, kollane kass!). Teised haiged kõnelesid poolihääli (Kuusberg, A. Lapeteuse juhtum, III). Pistab selle poolsalaja peremehele pihku (Vilde, Mahtra sõda, II). Imelik võttis Arno käe poolvägisi pihku, raputas tugevasti ja oli väga rõõmus (Luts, Kevade II, XII). Päripäeva ida poole nihkudes tuli varsti ette Ruusna poolsaare madal metsahari (Hint, Tuuline rand I, I). Purjuspäi pole sa varem kunagi rooli taha kippunud (Kuusberg, A. Lapeteuse juhtum, XIX). Nad magavad püsti jalu (Vilde, Mahtra sõda, I). Nüüd lükatakse aken ristseliti lahti (Tammsaare, Kõrboja peremees, XVIII). Ema sosistab mulle salamahti (Unt, Huvasti, kollane kass!). Liili pani sõnalausumata palitu selga ega tulnud enne keskööd koju (Promet, Meesteta küla, III). Tahas-tahtmata pidi Ants võpetama (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, XIV). Sel ajal väljub vana apteekrisell ning kõnnib tasahiljukesi silla poole (Luts, Suvi II, XXI). Tasapisi taipan, et "hagus" tuleb pudelist (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Sepp Villu oli oma kolme selliga kibedas töös, kui korraga üksik ratsanik tuhatnelja sepapajast mööda kihutas (Bornhöhe, Aja-

loolised jutustused, V). Ta läks rutakalt, pistis eile tulistjalu jooksa (Promet, Meesteta küla, II). Lapeteus ütles nii umbropsu (Kuuaberg, A. Lapeteuse juhtum, XII). Mind silmitseti umbusklikult (Mälk, Hea sadam). Siis oleme Kiirega kokku paras paar ja võite meid vastuvett uju- ma panna (Luts, Suvi II, XX). Meile jääb ainult üks vaba- dus - kahekesi üheskoos siit plehku pista (Tamsaare, Kõrb- oja peremees, V). Kuslap ei kirjutanud enam ühtesoodu eda- si nagu enne (Luts, Kevade I, XII). Küla jäi meestest üksi- järi vaesemaks (Promet, Meesteta küla, II). Kuna Tambat ise lossi läks, jäi Jaanus üksipäini hoovi hobuste juurde (Bornhöhe, Ajaloolised jutustused, III). Aarne vaatab üksi- silmi Edat (Unt, Huvasti, kollane kass!). Meie elu näib mi- nevat ülesmäge (Kaugver, Helikümmend küünalt).

Esitatud materjalist ilmneb, et viisiadverbide seas leidub suurel määral instruktiivikujulisi vorme.

Võib näha, et ka paljud onomatopoeetilised väljendid esinevad viisiadverbina, näiteks:

klõbinal, kobinal, kolinal, krabinal, kulinal, kõhinal, kõlinal, kõrinal, käginal, kähinal, kärinal, kõginal, ladi- nal, laginal, libinal, ludinal, lurinal, lõrinal, mürinal, norinal, padinal, raginal, robinal, sirinal, sisinal, tõdi- nal (rääkima), vihinal, vilinal, volinal, vudinal, vuhinal, võbinal, võdinal, võrinal, õhinal jne.

Kaks vankrit järgnesid Sitska omale ja kadusid kolinal suurele maanteele (Promet, Meesteta küla, II). Hiired jook- sid krabinal üle põranda (Tamsaare, Põrgupõhja uus Vanapa- gan, I). Kuno ja Ada hakkasid laginal naerma (Vilde, Mantra sõda, III). Pöörab eeskoja ukse raginal lukust lahti ja tor- mab müdinal eeskoja trepile (Luts, Kevade II, XXIII). Poi- sig jooksevad mürinal klassi (Luts, Kevade II, XXVI). Mis sa siis, hull loom kohe norinal (Tamsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, I). Mu suhu surutakse kummist toru, millest tu- leb pahinal leigevõitu õhku (Kaugver, Helikümmend küünalt). See ettepanek kukutati raginal läbi (Smuul, Jäine raamat).

Keotäis külma vett lendab külmale kerisele ja jookseb sirinal kivide vahele laiali (Luts, Kevade II, XV). "Ma palun sind," ütleb ema gosinal ja kiiresti (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Kuid sellest löid eided särinal kui kadakapõõsad põlema (Promet, Meesteta küla, III).

Nagu juba eespool öeldud, on määrsõna piiritlemine teiste sõnaliikide suhtes mõnigi kord raske. Nii näiteks võib mitmesugustes kirjeldustes leida interjektsioone meenutavaid adverbe.

Nolpsti, hopsti, jonksti, kalpsti, kapsti, karmähti, karnapsti, karplauhti, karsumdi, karsähti, kauhti, kepsti, klapsti, klõksti, klõmdi, klõmpsti, klõpsti, koksti, kolksiti, kompsti, kopsti, krapsti, krauhti, krõpsti, kõksti, kõlksti, kõmdi, kõpsti, kântsti, laksti, lartsti, lipsti, lirtsti, lonksti, lopsti, lortsti, luksti, lupsti, lurtsti, lõksti, lõnksti, lärtsti, lörtsti, matsti, mauhti, mulksti, mürtsti, naksti, niksti, nilpeti, nipsti, nuhti, nolpsti, nälpsti, näuhti, pantsti, partati, patsti, pauhti, plartsti, plauhti jne.

Toots neelab imelikult, kusjuures tema kõrisõlm teeb naljakalt "jonksti" (Luts, Kevade II, VIII). Omaenese ristisa hõlma krapsti kinni ... ha-ha-haa! (Bornhöhe, Ajaloolised jutustused, III). Aga siis, kui nurgast välja tulnud, siis sulasel hing kinni nagu lõksti (Luts, Kevade II, XIV). Enne pani määksti nagu lammast ja siis hakkas ikke, et: Miiinge ütüles mägedeele (Luts, Kevade II, XIII). Kuuled, naksti ja naksti jääb taguots lava külge kinni (Luts, Kevade II, XV). Tõmbas taskust nipsti kaksikümmend krooni (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Toots tõstis teise jala üles ja lõi käega plaksti vastu märga reit (Luts, Kevade II, XIII). Toots lakerdas nõrkadel jalgadel ümber, sülitas ühtelugu plirtsti ja plirtsti, kuhu juhtus (Luts, Kevade II, XIII). Loogaima lendas, hangu otsast hüppas ta sopsti küüni (Tammsaare, Kõrboja peremees, VI). Noh, tuleme ikke, tuleme niiviisi Pannvere poole edasi, ühekorraga supsti - Lible kaob ära

(Luts, Kevade II, XIII). Ajas taldriku kõige veega säuhti ümber (Luts, Kevade I, XII).

Esineb ka paarissõnalisi ühendeid ja sõnakordusi: kilinal-kolinal, kiginal-käginal, kribinal-krabinal, sihinal-sohinal; jõnkadi-jõnkadi, kenkadi-kenkadi, killadi-kõiladi, kiverdi-kõverdi, liipadi-laapadi; kireldi-vireldi, liigeldi-loogeldi; kipsi-kapsi (käima), liga-loga, lipa-lapa, lonta-lonta, lopa-lapa, pilla-palla, päta-päta (käima), riga-räga, silka-solka, tatsa-tatsa, vinka-vonka, vinta-vänta, üksi-kaksi; kiira-käära, siira-viira, ääri-veeri jne.

Auklikul teel andsid puuteljed ratastel kiiga-kääga igapidi käänduda ja väänduda (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, XVI). Noh siis kõõgitüdruk tõlbaku-tõlbaku kõstriemanda juurde (Luts, Suvi II, XXIII). Esti läksid ikke vupsaku-vupsaku, aga kui siis jõe äärde said, siis nigu regi pööras natuke, siis olid nad vastu puud nigu kõmdi! (Luts, Kevade II, XIV). Läks aga pealegi vuta-vuta kabelimäest üles (Luts, Suvi II, III).

Vähesel määral pakub kirjandus muid paaris- ja kordussõnalisi adverbe, mis annavad edasi tegutsemis- või suhtumisviisi, nagu edasi-tagasi, heast-paremast, kiiresti-kiiresti, kuumalt-palavalt, kõvasti-kõvasti, kähku-kähku, rieti-põigiti, targalt-tühjalt, kiusakas-tõsiselt, poolkõhku-nult-poolkurvalt, poolrõõmsalt-poolkurvalt, pooltrotsivalt-poolkurvalt jt.

Autod mööduvad jälle aeglaselt-aeglaselt (Smuul, Jäine raamat). Kurja näoga kubjas kõndis nende keskel edasi-tagasi (Bornhöhe, Ajaloolised jutustused, VIII). Tuul keeras kiiresti-kiiresti (Smuul, Jäine raamat). Ma surun näo kõvas-ti-kõvasti patja (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Ladus neile korvid kukile ja peksis kähku-kähku teele (Hint, Tuuline rand I, I). Albatrossid liuglesid madalalt-madalalt vee kohal (Smuul, Jäine raamat). Võib nii juhtuda, et tal tuleb oma korvid sama targalt-tühjalt tagasi nessesida (Hint, Tuu-

line rand I, I). Punased tursunud vorbid käisid risti-
-võigiti üle ihu (Vilde, Maatra sõda, III). Kortsud lõiku-
vad risti-rästi üle otsmiku ja põskede (Smuul, Jäine raa-
mat). Juba ainult selle päeva pärast ei tahaks ma Kõrboja
heast-paremast võõrastele anda (Tammsaare, Kõrboja pere-
mees, V). Elu on mind hellaks teind ja õpetand mitte kõiki
asju kuumalt-palavalt välja lobisema (Luts, Suvi II, XXI).
Vahtis poolkohkunult-poolkurvalt ilmatu kõrgeid kivist hoo-
neid (Bornhöhe, Ajaloolised jutustused, II). Ema kuulas
poolrõõmsalt-poolkurvalt (Kaugver, Nelikümmend küünalt).
Miina ütles seda pooltrotsivalt-poolpahaselt (Vilde, Maat-
ra sõda, III).

Omaette rühma moodustavad küllaltki sagedasti kasuta-
tavat ühendid, milles esikohal olev vorm on nimetavaline,
järgnev aga alaltütlevas: aasta-aastalt, kord-korralt,
punkt-punktilt, pulk-pulgalt, päev-päevalt, rida-realt,
samm-sammult, tund-tunnilt, täht-tähele jt.

"Ma olen nälginud," surus poiss järk-järgult rinnast
välja (Bornhöhe, Ajaloolised jutustused, VIII). Seal näeb
ta uue kokkumisega, kuidas sead ringiga kord-korralt lähe-
male tulevad (Luts, Kevade II, X). Ning päev-päevalt kasvas
nende hulk, kes arvasid, et noore Antsu hauast peab hirmu-
ga eemale hoiduma (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, XV).
Ta vastas sõna-sõnalt: tee tööd nagu Jürka (Tammsaare, Põr-
gupõhja uus Vanapagan, XVIII).

Sageli moodustavad mitmesugused abisõnad liitadverbi
ühe komponendi, näiteks: pidi, kaupa, viisi, haaval, moodi,
mööda, kaudu jne.

Allapidi, harjapidi (kokku minema), hüvipidi, igapidi,
isepidi, jalgapidi, juukseidpidi, kaht(e)pidi, kaksipidi,
karvupidi, koibapidi, kumbagipidi, kõikepidi, kättpidi, köit-
pidi, külgipidi, mitutpidi, mõlematpidi, mõndapidi, natti-
pidi, ninapidi, nokkapidi (koos), nurkapidi, nägupidi, otsa-
pidi, pahempidi, pahupidi, pahurpidi, parempidi, peadpidi,
päripidi, rihmapidi, rindupidi, ristipidi, sabapidi, sarvi-

pidi (koos), seespidi, selgapidi, servapidi, tagaspidi (= tagurpidi), teisipidi, teistpidi, tukkapidi, turjapidi, tuttipidi, valepidi, vastupidi, õigetpidi, äraspidi, üht(e)-pidi, üksipidi, ülespidi jt.

-pidi liitub kõikidele käändsõnaliikidele: aegapidi, harjapidi, jalgapidi, juukseidpidi, nägupidi, peadpidi, sabapidi, pahempidi, parempidi: igapidi, isepidi, kõikepidi, mõndapidi: kaksipidi, teistpidi, üksipidi. Seejuures on täiendsõna enamasti ainsuse osastavas (harjapidi, jalgapidi, kõitpidi, nurkapidi, rihmapidi) või ka mitmuse osastavas (jalgupidi, juukseidpidi, külgipidi).

Agas Toots oli igapidi vapper poiss (Luts, Kevade II, XXVI). Kiskusime teised jalgupidi välja (Luts, Suvi I, III). Ta takerdus juukseidpidi haakidesse (Promet, Meesteta küla, II). Peeter Tihu oli viis aastat järgepidi töötanud Granti vabrikus (Hint, Tuuline rand I, XVII). Tooge ta välja, nüüd kohe tooge ta karvupidi välja! (Bornhöhe, Ajaloolised jutustused, XI). Ja miks ta ei meeldi: ilusad punased palged, valged juuksed nagu lina, terane kah kõikipidi - mis seal's on! (Luts, Kevade II, V). Nüüd arvati vajalikuks mind kättpidi koolimajja tirida (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Ühe asja jättis ta siiski ütle mata: et ta õpetajat jumala nime suhuvõtmisega kogu elu aeg on ninapidi vedanud (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, XIV). Sauna seinas ääres on kaks teivast, üks otsapidi palgi lõhe vahele löödud (Liiv, Vari, II). Küll ta seal siis kõik pahupidi pöörab (Vilde, Mahtra sõda, II). Olnud üks väga rammukas mees, kes sada hunti või karu sabapidi kokku sidunud (Bornhöhe, Ajaloolised jutustused, II). Oli pea kaugemale tagaspidi ajanud (Vilde, Mahtra sõda, IV). Kahmasin Antsu selja tagant kinni ja tagurpidi vette (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, XVI). "Juhanil oli seda ühtpidi liiga, minul teistpidi," arvas Villu (Tammsaare, Kõrboja peremees, I). Oli ju Kaarli äärtpidi Matise sugulane (Hint, Tuuline rand I, I).

Hulgakaupa. ivakaupa. jackaupa, jupikaupa, jõnksukaupa,

jõugukaupa, järgukaupa, kahekaupa, karjakaupa, kihikaupa, kuukaupa, mitmekaupa, neljakaupa, osakaupa, paarikaupa, parvekaupa, pulgakaupa, punktikaupa, päevakaupa, reakaupa, sajakaupa, sammukaupa, seeriakaupa, tilgakaupa, tosina-kaupa, tunnikaupa, tükikaupa, vaakaupa jne.

-kaupa liitub enamasti nimisõnaga (jagu, kari, kiht, parv, punkt, päev, rida tilk, tund), aga ka arvsõnaga (kaks, kümme, mitu, paar, sada). Liitumine toimub omastavaliselt.

Ahvenad tulid hulgakaupa ülalt Vesiloo-pealselt (Hint, Tuuline rand I, I). Ma olen teid ainult jaakaupa näinud (Vilde, Mahtra sõda, X). Mehed ronisid koormatelt maha ja tegid kahe-kolmekaupa ühes sammudes ja juttu ajades suitsu (Luts, Kevade II, V). Aga noored on isekeskis karjakaupa koos või jändavad oma masinatega (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, XIV). Käidi enamasti kordamööda ja paarikaupa, et oleks lõbusam (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, XIV). Seltskond pudenes salgakaupa laiali (Bornhöhe, Ajaloolised jutustused, VIII). Ta ei tule ülalt mitte tükikaupa, nagu Kiir kartnud, vaid tervelt, nii pikk ja lai, nagu ta harilikult on, see mees (Luts, Kevade II, VIII).

Astmeviisi, igaviisi, järguviisi, kuidaviisi, kuidagi-viisi, liitriiviisi, meetriiviisi, niiviisi, nõndaviisi, nä-dalaviisi, paariviisi, päevaviisi, reaviisi, seerlaviisi, sunniviisi, teistviisi, tilgaviisi, tunniviisi, tükiviisi, üht(e)viisi jne.

Ka -viisi liitub omastavaliselt ja kõigi käändsõnadega (aste, liiter, rida, tund; see, teine, üks).

Joosep Tootsiga jäi asi nii, et ta kooli edasi jäeti, aga selle tingimusega, et ta inimeseviisi elama hakkaks (Luts, Kevade I, IX). Eks niiviisi ole kulunud läbi ka kõik nelikümmend aastat (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Nõnda-viisi, pooltoopi sinna, pisut määret tänna (Hint, Tuuline rand I, VII). Kümme minutit võis ta sedaviisi kõndinud olla (Bornhöhe, Ajaloolised jutustused, III). Uuetoa saunas peeti vaheajal teistviisi laupäevaõhtut (Vilde, Mahtra sõda, II).

Kindlasti on kõik surnuaiad ühteviisi troostitud (Promet, Meesteta küla, II).

Jupphaaval, kakshaaval, kildhaaval, kõrshaaval, lehtaaval, lonkshaaval, lusikashaaval, natukehaaval, piiskhaaval, pulkhaaval, ridahaaval, sammhaaval, silphaaval, sõna-
haaval, terahaaval, tilkhaaval, tähthaaval, tükkaaval, vei-
dihaaval, vähehaaval, üksaaval jt.

-haaval liitub nominatiivselt ja peamiselt nimisõnadega (karv, kõr, piisk, sõna, tilk, täht), vähemal määral ka adverbidega (veidi, vähe) või arvsõnadega (kaks, üks).

Tilde aga söötis talle lusikashaaval magusat mannaputru (Promet, Meesteta küla, V). Eks tee kah natukehaaval, kui elu ja tervist on (Luts, Suvi II, XX). "De-mo-bi-li-see-ri-tud," kordas ta silphaaval (Kuusberg, A. Lapeteuse juhtum). Katsu Jürkale tehtud kurja vähehaaval heaks pöörata (Tamm-
saare, Põrgupõhja uus Vanapagan, XIV). Päikese tulised kiired tegid liiga ja inimesed hakkasid riideid üksaaval seljast ära võtma (Kuusberg, A. Lapeteuse juhtum).

Hullumoodi, isemoodi, kuidagimoodi, mehemoodi, mismoodi, niimoodi, nõndamoodi, sedamoodi, teistmoodi, üht(e)-moodi jt.

-moodi liitub nii käänd- (mees, hull, ise, mis, teine) kui ka määrsõnaga (kuidagi, nii, nõnda).

Lahe lained olid löönud isemoodi helkima (Hint, Tuuline rand I, I). Oma vähenõudliku igapäevase eluga tuli ta kitsas hätis kuidagimoodi käsikaudu toime (Hint, Tuuline rand I, VIII). Mismoodi ma tiigi kaldale sattusin ja vette kukkusin, on mulle endalegi mõistatuseks (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Õnneks meie rahvas niimoodi ei mõtle (Promet, Meesteta küla, III). See amet on omamoodi huvitav ja omamoodi igav (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Aga nii, sedamoodi ta oli (Luts, Kevade II, XIII). Käituvad täpselt ühtemoodi (Smuul, Jäine raamat).

Vähemal määral leidub liitadverbe sõnadega

- mööda: aegamööda, jõudumööda, järgemööda, kordamööda, kättmööda, meeltmööda, mokkamööda, pikkamööda, sedamööda jt.
- väel: kleidiväel, kuueväel, nõiaväel, pesuväel, vestiväel jt.
- kaudu: poolkaudu, teistkaudu, umbkaudu jt.
- kombel: imekombel, õnnekombel jt.
- pärast: käepärast, meelepärast, millegipärast, minupärast, moepärast, naljapärast, teadupärast jt.
- pealt: jõhvipealt, karvapealt, krapsupealt, kriipsupealt, paugupealt, punktipealt, päevapealt, ropsupealt, tunnipealt, täpipealt jt.

Agaga võib ainult aegamööda kaduda, mitte äkitselt (Vilde, Mahtsa sõda, IX). Siis läheb pudel Kiire kätte, kes vähehaaval joob, see-eest aga mitu korda järgemööda (Luts, Kevade II, VIII). Ema võttis nad kordamööda kinni (Tammisaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, VI). Igal õhtul asetab ta riided toolile nii kättmööda, et neid öösel ilma tuld süütamata oleks võimalik kiiresti selga tõmmata (Hint, Tuuline rand I, XVII). "Sulle näib siin päris meeltmööda," salvas Jeemel (Promet, Meesteta küla, II). Agaga see alatime rahatahtmine - see pole mulle sugugi mokkamööda (Luts, Suvi II, XXI). Õhtu eel jõuti pärale ja sõideti pikkamööda läbi rajoonikeskuse (Promet, Meesteta küla, I). Ja sedamööda Kaarli ja ta "silm" läksidki (Hint, Tuuline rand, I, I).

Sufie näis kleidiväel veel palju hapram (Promet, Meesteta küla, IV). Pistavadki oma erikarvalised näod nagu mingil nõiaväel praokile nihutatud ukse vahelt välja (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Seda öeldes jookseb ta, paljajalu ja särgiväel, klassituppa (Luts, Kevade II, XXIII). Imelik istub vestiväel oma süngi serval (Luts, Kevade II, XXII).

Oma vähenõudliku igapäevase eluga tuli ta kitsas hütis kuidagimoodi käsikaudu toime (Hint, Tuuline rand I, VIII). Ta tõuseb kikkivarbaile, sirutab end ähkides nii pikaks, kui

vähegi võib, ja kobab umbkaudu seinä poole (Luts, Kevade II, VIII).

Kaarli on päris pime, ta ei näe midagi, ent nagu imekombel tundis ta mõnikord ära päikese (Hint, Tuuline rand I, I). Ainult Pajuviidik oli mehkombel sõõnud (Kuusberg, A. Lapeteuse juhtum).

Siis võite ohjad pingule tõmmata ja anda minupärast või kakskümmend viis (Luts, Suvi I, XV). Olgugi et nimepärast just see nimi käepärast oli (Liiv, Vari, I).

Ta oleks erutusest äärepealt nutma puhkenud (Promet, Meesteta küla, II).

Problemaatiline on eelmiste ühenditega oma koosseisult analoogiliste võitu ja ohtu-ühendite sõnaliigiline kuuluvus.

Albivõitu, beeživõitu, blondivõitu, edevavõitu, haigevõitu, haljavõitu, hapuvõitu, harvavõitu, ihnevõitu, jämedavõitu, kallivõitu, kargevõitu, karmivõitu, kelmivõitu, kibedavõitu, kitsavõitu, kohmakavõitu, kollasevõitu, koredavõitu, kuivavõitu, kumeravõitu, kõhnavõitu, kõrgevõitu, kõvavõitu, kähedavõitu, niiskevõitu, noorevõitu, paksuvõitu, peisuvõitu, pehmevõitu, rumalavõitu, rõskevõitu, soojavõitu, toorevõitu, tumedavõitu, tühjavõitu, uhkevõitu, viletsavõitu vähevõitu, õhukesevõitu, õrnavõitu jt.

Lapseohtu, plikahtu, poisiohtu jt.

Nende sõnadega samasse rühma peaks paigutama ka väljendid kullakarva, tuhakarva; mustaverd, valgetverd ja teised nendetaolised.

Abisõnad -võitu ja -ohtu moodustavad ühendeid, mis enamasti näitavad mingi omaduse poole kaldumist (kibedavõitu e. kibekas, kelmivõitu e. kelmikas, kollasevõitu e. kollakas) või taolisust (lapseohtu, poisiohtu). Süntaktiliselt erinevad nad eespool käsitletud abisõnaühendeist, olles sageli nimisõna või olema-verbi laiendid, näiteks: "Eks me või rääkida," pilgutab Populus väikesi juhmi silmi (Promet, Meesteta küla, III). Sa oled niisuke vagasevõitu poiss (Luts, Kevade II, XXVI). Oli selle tapmistõoga na unisevõitu (Hint,

Tuuline rand I, VII). Harvemini kohtab -võitu määrusena, mit. Kui kala on vähevõitu, võib nii juhtuda, et tal tuleb oma korvid sama targalt-tühjalt tagasi nessida (Hint, Tuuline rand I, XIV).

Määra- ja hulgaadverbid näitavad tegevuse ulatust või omaduse esinemise määra ja kogust. Enamasti tähistavad nad siiski rohkest või vähesust või koguni puudumist, vahel ka parajust ja umbmäärast hulka.

Rohkest märgivad adverbid: enam, enamasti, kangesti, kümnekesi, liiga, märksa, pilgeni (täis), puha, päris, rohkesti, sootuks, terveni (= tervenisti), tervenisti, triiki (täis), tuubil (täis), täiesti, täitsa, väga, õige, üna, niipalju, peasjalikult, puupüsti, ülearu, üleliia, üleliigagi jt.

Sa oled ikka enam mu meele järele (Bornhöhe, Ajaloolised jutustused, II). Heinamaagi oli enamasti kas rabaserv või kõikuv jõeäärne (Tammsaare, Tõde ja õigus I, I). Taevaalune oli hoopis vaikne (Tammsaare, Tõde ja õigus I, I). Nõnda vaikselt istudes kippus vanamehele kangesti uni peale (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, I). Mul on küllalt tegemist (Mälk, Imede saar). Nad mõlemad olid liiga ausad (Vilde, Raudsed käed, XII). See oli luige kohasaamisele märksa kaasa mõjunud (Vilde, Raudsed käed, XII). Eile oli alles üle lautrite, nüüd aga paadid puha lahtises vees (Mälk, Hea sadam). Niisugust hullu ma hakkas päris kartma (Luts, Suvi I, III). Temaerialisel mehepojal on rohkesti tegemist küll (Hint, Tuuline rand I, I). Kuni me ta sootuks müüme (Tammsaare, Kõrboja peremees, V). See vaatas korraks footside tallu nagu päikesekiir tusasest taevast ja kadus siis jälle sootumaks (Luts, Suvi II, XIII). Kuulda on, et Rennenkampf tahta ju Ruusnat tükkis tervenisti enesele (Hint, Tuuline rand I, I). Kuid mina olen täieati õnnelik (Smaul, Jäine raamat). Varsti on täitsa meremees (Mälk, Hea sadam). Muidu satub ta väga harva teistega pa-

hauksisse (Tammsaare, Kõrboja peremees, I). Eriti "Emilie" pidada õige nobe laev olema (Hint, Tuuline rand I,I). Säärased repertuaariga võiksin jätta üpris kahtlase mulje (Smuul, Jäine raamat).

Limpsigu ta niipalju kui süda kutsub (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, I). Muusikasalongi kogunes peaaegu terve ekspeditsiooni koosseis (Smuul, Jäine raamat). Nii et tema üle peaasjalikult kaudsete tunnuste abil pidi otsustama (Tammsaare, Tõde ja õigus I,I). Kõik aigad olid juba puupüsti inimesi täis (Promet, Meesteta kola, II). Minu arust on see Diia ülearugi puhas (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Oli kõneldud, et isa oli seda üleliia pruukinud (Mälk, Hea sadam). Ja nagu oleks seda rikkust juba sellele kohale üleliigagi (Idiv, Vari, I).

Väiksemat määra ja hulka või puudumist näitavad adverbid: hoopiski, kuigi, mokas (= otsas), pisut, põrmugi, sugugi, tuhkagi, veidi, vähe, vähegi, vähemalt, karvavõrdki, karvaväärtki, kuipalju, otsakorral, sugupärast jt.

Ma ei taha hoopiski magada (Kaugver, Nelikümmend küünalt). See pole ju kuigi suur häda (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, I). Lausa väljamäel oli tee pisut siledam (Tammsaare, Tõde ja õigus, I, I). Kas sa ristiniimese viisil põrmugi ei või? (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, I) Ära ehmata sugugi (Vilde, Raudsed käed, XIII). Rander aga ei tea tuhkagi (Metsar, Päikesevanker). Ehk leian seal veidi rahu ja unustust (Vilde, Raudsed käed, XIII). Siisamaani oli siit ilmanurgast nii vähe nalja leida (Bornhöhe, Ajaloolised jutustused, II). Nendega lootis ta mõtteid vähegi hurjutada (Vilde, Raudsed käed, XIII). "Kooperaatsia" kaotab täna vähemalt sada milli (Smuul, Jäine raamat).

Pole ime, et tema rahatagavara hakkab otsakorrale jõudma (Luts, Suvi II, XIV). Vähe-vähe, vaevalt arusaadavalt oli seda tunda, aga tema, Arno, tunneb siiski (Luts, Kevade II, XI).

Üks osa hulgamäärsõnu näitab keskmist määra, parajust või ka ebamäära hulka, näiteks: aina, nii, umbes, üana, niipalju, niisama, niivõrd, omajagu, parasjagu, sedavõrd jt.

Muutub aina soojemaks (Smuul, Jäine raamat). Nende mõtted ja arvamused kõlavad nii ilusasti kokku (Vilde, Raudsed käed, X). Endises töökohas olid umbes samuti elanud (Vilde, Raudsed käed, XII). "Tere, tere!" vastas isa üana heatahtlikult (Tammsaare, Kõrboja peremees, I).

Niipalju tegi mees juttu (Tammsaare, Tõde ja õigus I, I). Oled niisama rumal kui su isagi (Ristikivi, Imede saar). Vanamel on raha ka omajagu (Luts, Suvi II, XXIII). Ma olen parasjagu purjus (Kaugver, Nelikümmend küünalt).

Küsiavad adverbid. Peale käsitletud liikide saab veel rääkida küsimust väljendavatest adverbidest. Kõige tavalisemad neist on: kuidas, kuivõrd, mika, mil (siduva sõnana), millal, mispärast jt.

Laieamas mõttes võib siia rühma paigutada ka küsimused kus? kuhu? kust? kunas? jt. Kuigi viimased näivad märkivat muid asjaolusid, nagu kohta, aega, määra jne., võivad samad keelendid esineda ka siduvas funktsioonis ning on siis ühtlasi küsivateks määrsõnadeks. Viimast liiki leidub vahel ka põimlauseis, kus siduvad määrsõnad tavaliselt kõrvallauseid alustavad ja seda pealausega seovad.

Kudas see tervis tal siis nüüd nii järsku halvaks läks? (Luts, Suvi I, I). Kuhu nad sind küll pole saatnud? (Smuul, Jäine raamat). Kuidas need kaks küll on kokku sattunud? (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, I). Aga kust sina's tead? (Vilde, Mahtra sõda, III). Ja mika peaks rikas Genova kaupmees ise sadamasse tulema? (Ristikivi, Imede saar). Millal nad ta lahti lasksid? (Tammsaare, Kõrboja peremees, I). Nii et võtsid ja tõid ära? Mispärast? (Vilde, Mahtra sõda, III). Kukulinn - mispärast? (Liiv, Vari, I).

2. Rõhutmärgisõnad ehk modaaladverbid väljendavad kõneleja suhtumist ja ilmestavad kas kogu lauset tervikuna või tõstavad esile ja rõhutavad mingit üksiksõna. Enamasti on nende algne tähendus üsna tuhmunud, mõnikord on nad isegi leksikaalse tähenduseta ja nende seos lausega lõtv.

On võimalik, et üks ja sama rõhuadverb esineb mitmes eri varjundis, s. o. mõjustab kas kogu lauset, ühtainust sõna või muutub ise rõhnaluseks, näiteks: Pole ta ju ometi mõni vana ja jalutu lehmakobast (Tammsaare, Tõde ja õigus, I, I). Viimaks ometi oli kõik lõplikult korras (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, I). Küllap me siis kahekesi jälle läheme (Tammsaare, Kõrboja peremees, I). "Küllap vist," vastas Jürka (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, I). Aga vaevalt oli viimane teda tähele pannud (Bornhõbe, Ajaloolised jutustused, III). Peale selle võib ta vaevalt aimata, kes laeval viibib (Ristikivi, Imede saar).

Esimest rühma iseloomustab ulatuslik valimik sõnu, näiteks: arvatavasti, iganes, koguni, küll, muide, muidu, nimelt, nähtavasti, omsti, tõepoolest, õige, õigupoolest jt.

Arvatavasti ei käitu ka mina paremini (Smaul, Jäine raamat). Vaatab kõike, mis põllumeest võib iganes huvitada (Luts, Suvi I, II). Selle näole ilmus koguni kahjurõõmlik naeratus (Vilde, Mahtra sõda, I). Kuidas need kaks küll on kokku sattunud? (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, I). Raskeid asju oli muide paljugi (Unt, Huvasti, kollane kass). Muidu oleks ta ise kindlasti sadamasse vastu tulnud (Ristikivi, Imede saar). Meed muidugi ei anna andeks (Tammsaare, Kõrboja peremees, I). Arvasin nimelt kohe, et kiri pidi olema mõnelt minu isa kaubasõbralt (Ristikivi, Imede saar). Nähtavasti olen mina tõepoolest kaunikene haruldus (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Villu, ega sina omesti lakas ole? (Tammsaare, Kõrboja peremees, I). Sest tõepoolest, Villu istus ju tema pärast kinni (Tammsaare, Kõrboja peremees, I). Õisti peaks talle ütleva (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Misuguse saratseenlase laev see õige on? (Ristikivi, Imede

saar). Õigupoolest aga Kaarlile meeldiski poisinaaskli terav keel (Hint, Tuuline rand I, I).

Vahel võivad mõned esitatud modaaladverbidest rõhutada aga ka ainult ühte sõna, näiteks:

Nende vahel aina soo (Tamsaare, Tõde ja õigus I, I). Ainult vaikselt Hallikivimäel ja Jõesaares oli päris kuiv (Tamsaare, Tõde ja õigus I, I). Isegi Aarne ei mõistnud teda (Unt, Huvasti, kollane kass!). See ju ennegi pesunööri või lati aset täitnud (Liiv, Vari, II). Just sina, see venimuste peamees (Vilde, Mahtra sõda, I). Et keegi mind ei peaks lausa päevavargaks (Ristikivi, Imede saar). Kas on tingimata vaja? (Unt, Huvasti kollane kass!). On tõepoolest nii (Ristikivi, Imede saar). Üknes mõisa igipõline kubjas, va Üügu Siim, elas edasi oma heas isaisade talus (Hint, Tuuline rand I, I).

Juhtub sedagi, et modaaladverb muutub ise rõhualuseks, näiteks: Ükskord ometi on ta seda vististi näinud (Liiv, Vari, I). Vahuri viimase manitsuse unustas ta hoopis (Borahöhe, Ajaloolised jutustused, II). Ma tõesti ei tea (Unt, Huvasti, kollane kass!).

Hõnumäärsõnad võivad sageli ka nagu omaette lausena esineda, näiteks: "Jaa, jaa, tingimata!" hüüab neiu Ärnja naerdes (Luts, Suvi II, XII). Ei, ei, see ei olnud kõster (Luts, Kevade II, XXII).

Viimati mainitud juhtudel sarnanevad modaaladverbia interjektsioonidega.

Rõnumäärsõnade hulgas võib sisu poolest eraldada teatud alarühmi.

1. Jaatavad, eitavad, kinnitavad, rõhutavad (igatahes, jaa, jah, kindlasti, muidugi; ei, ei sugugi, mitte).

Ants igatahes ei pääse (Tamsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, XVI). Jah, suigatasin juba (Luts, Kevade II, XXIV). Jajah, neid oli kindlasti tarvis (Tamsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, VI). Kindlasti saab ta seda teha veel edaspidigi küllalt (Mälk, Hea sadam). "Muidugi," aitab kõetri-

emand omalt poolt kaasa (Luts, Suvi I, XIV). Ei, mina ei taha lasta, enam ei taha (Tammsaare, Kõrboja peremees, XVII).

2. Kahtlust või ebakindlust väljendavad (ehk, tõenäoliselt, vaevalt, vahest, vist, vististi, võib-olla).

Ehk on see su viimane sõna (Bornhöhe, Ajaloolised jutustused, II). Ja seal peab ta vististi oma päevad lõpetama (Tammsaare, Tõde ja õigus I, I). "Küllap vist," vastas Jürka (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, I).

3. Küsimust markivad (eks, kas).

Kas ta õieti kuulis? (Liiv, Vari, I). Kas siis vahel tõuseb? (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, I). Kas polnud ta just nüüd liigutavaid tunnistusi saanud Juuli armastusest? (Vilde, Raudsed käed, XII).

Et rõhku markivat määrsõna saab lauses kasutada mitmeti, siis valmistab vahel selle õigesse kohta paigutamine raskusi. Näiteks tekitab segadust rõhuadverb ka. Rahvakeeles kannab ta rõhku (tema ka). Et ta oma kordumisega stiili monotoonseks võib teha, siis ei sobi teda liiga sageli tarvitada, liiatigi veel vales kohas. Õige on ka paigutada rõhutatava sõna ette (ka tema)

Algab nüüd ka kilter (Vilde, Mahtra sõda, I). Keegi ei ole ka ial nõudnud (Liiv, Vari, I). Ta on magusam kui mesi, aga ka sulavam (Bornhöhe, Ajaloolised jutustused, II). Ka Neero võttis ta öösel vastu (Tammsaare, Kõrboja peremees, I). Või ka murelik naeratus (Vilde, Mahtra sõda, I). Kiirel on küll ka koolis voodi (Luts, Kevade II, XXV). Ka mastid olid tugevamad ja kõrgemad (Ristikivi, Imede saar). Olen ka enne tormi näinud, kuid taolist mitte (Smul, Jäine raamat).

3. Abimäärsõnad e. prefikssaaladverbid ei väljenda iseseisvat mõistet, nad ei esine omaette ega vasta ka mingile küsimusele, vaid eksisteerivad alati koos verbiga, seda täpsustades või täiendades, ja moodustavad sel viisil omaette tähendusega nn. ühendverbe. Prefikssaaladverbid on näiteks: alla, edasi, ette, ilma, juurde, järele, kaasa, kinni, kokku.

külge, lahti, lailali, ligi, läbi, maha, mööda, peale, püsti, sisse, taga, tagasi, vahеле, vastu, välja, ära, üle, üles, üंबर jne.

Lisete ei tahtnud ämmale kergesti alla anda (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, I). Heed veavad alt isegi spetsialiste (Suuul, Jäine raamat). Ja edasi läheb õine tants (Vilde, Mahtra sõda, I). Küll ta siis viskab talle kõik ette (Luta, Kevade II, XXV). Et ta nüüd jääb ilma ... (Vilde, Raudsed käed, XII). Aga mis järele jäi? (Vilde, Raudsed käed, XIII). Madis pidi pererahvaga knaga minema (Tammsaare, Tõde ja õigus I, I). Võta neid kinni (Luts, Suvi I, III). Nad istusid tihti koos (Vilde, Raudsed käed, XIII). Lööb silmad lahti (Vilde, Mahtra sõda, I). Vabadikud-meenakad olid oma hüttidega soovveertese lailali pillutud (Hint, Tuuline rand I, I). Nii et ainult päiguti talle ligi pääses (Tammsaare, Tõde ja õigus I, I). Tal olevat midagi läbi rääkida (Vilde, Mahtra sõda, VII). "Istu keskpaika, muidu viskab maha," õpetab ta naist (Tammsaare, Tõde ja õigus I, I). Kus ta isegi ööd saksatoaa mööda saatvat (Tammsaare, Tõde ja õigus I, I). Siis hakkame tänavu kohe peale (Tammsaare, Tõde ja õigus I, II). Et ta esimesel hoobil kohe püsti ei karanud ... (Vilde, Mahtra sõda, I). Tahaksid talle vist elu sisse puhuda (Vilde, Mahtra sõda, I). Võõrad meremehed nõudsid teda taga (Ristikivi, Imede saar). Ükski päev ei tule teistkordselt tagasi (Unt, Huvasti, kollane kass!). Ma juba vana, ei suuda enam kiusatusele vastu seista (Hint, Tuuline rand I, I). Põrgupõhja toaunkast käib suits välja (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, I). Met-sas eksis ta küll ära (Bornhöhe, Ajaloolised jutustused, II). Ei jäänud muud nõu üle (Tammsaare, Tõde ja õigus, I, I). "Küllap vist," ütles vanamees ja ajas enda toolilt üles (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, I). Ta pööras nende sõnadega üंबर (Bornhöhe, Ajaloolised jutustused, II).

Vahel võib ühe ja sama abimäärsõnaga moodustada mitmesuguseid erineva varjundi ja sisuga ühendverbe, näiteks kasvõi sõnaga peale.

Ei käinud küsimustega teisele peale (Bornbähe, Ajaloolised jutustused, II). Millest siin peale hakata? (Tammsaare, Tõde ja õigus, I, I). Minu eit ajab seapõrsast peale Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, I).

Eespool vaadeldud prefiksaaladverbe leidub ka mõnedes kohakäänetes muutuvsina, näit. all olema, alla minema, alt tulema, läks kaasa, oli kaasas, koos olema, kokku tulema jt.

IV. M ä ä r s õ n a d e s u f i k s i d

Määrsõnade sufikseist on -lt kõige produktiivsem. Tema abil tuletatakse adverbe enamikust sõnaliikidest.

Lähteallikana on esikohal nimi-, omadus- ja tegusõnad. Puhtale nimisõnalisele tüvele liitub -lt vaid üksikutel juhtudel, näit. ajalt, joonelt, naljalt, paigalt, silmalt. Puhtale omadussõnalisele tüvele liitub -lt märksa sagedamini, näit. agaralt, ahnelt, aralt, arnsalt, ausalt, autult, avalalt, eredalt, erksalt, haledalt, hapralt, igavalt, ihnelt, jõhkvalt, kalgilt, kangelt, kiledalt, kitsalt, lailalt, piikalt, ropult, rõõmsalt, siiralt, sügavalt, tühjalt, viisakalt, virgalt, ärevalt jne.

Väga ulatuslik on niisuguste sõnade hulk, kus on tegemist tuletatud tüvega, s. o. nimisõnadest mingi omadussõnaliite, enamasti -lik, -line, -tu, -kas, -ne jt. kaudu saadud omadussõnadega, kunstlikult, lõplikult, masinlikult, oskuslikult, plikalikult, pühalikult, rahulikult, rüütellikult, sõbralikult, teaduslikult, õiguslikult: ajaliselt, laineliselt, massiliselt, nurgeliselt, pingeliselt, ruumiliselt, rütmiliselt, sisuliselt, stihhiliselt, suuliselt, tõukeliselt, vaevaliselt, vormiliselt; kõlatult, käratult, meeletult, muretult, näotult, oimetult, otsatult, peatult, piiritult, põhjatult, rahutult, sõnatult, tahtetult, takti-

tult, tilgatult, tujutult, veatult; arukalt, isukalt, kal-
mikalt, mahlakalt, menukalt, mõõdukalt, pirtsakalt, rutakalt,
taibukalt, võidukalt; sapiselt, teraselt, tuliselt, tõsi-
selt, uduselt, vaimsel, vihaselt.

Üsna palju leidub ka liitelistest adjektiivtüvedest lähtuvaid adverbe, näit. oivaliselt, suureliselt; laialda-
selt, pikaldaselt; labaselt, lahtiselt, tasaselt, tusaselt,
võrdselt; kentsakalt, lohakalt, lohmakalt, mühakalt, räpa-
kalt, südikalt, väarikalt jne.

Mainimisväärselt on lt-liitelisi määrsõnu saadud ver-
bivormidest, näit. kasvatavalt, kilkavalt, kobavalt, kordu-
valt, küsivalt, loetavalt, luuravalt, pillavalt, priiska-
valt, rusuvalt, siduvalt, tabavalt, tunnustavalt, tröösti-
valt, tühjendavalt, voogavalt.

Vähemal määral leidub kõnealuse sufiksiga adverbe, mis
lähtuvad ma-infinitiivist tu-sufiksi abil saadud omadus-
sõnadest, näit. liikumatult, mõtlematult, ootamatult, oska-
matult, puutumatult, ruttamatult, segamatult, sobimatult,
sõltumatult, teatamatult, tõrkumatult, tüdimatult, võltsi-
matult, vältimatult.

-lt võib liituda komparatiivi tunnusele: julgemalt,
kõrgemalt, selgemalt, varemalt jne.

Sageli on -lt esinemas ka liitsõnades, näit. abival-
milt, aukartlikult, enesekindlalt, ennastsalgavalt, enne-
nagematult, ettekavatsematult, heaperemehelikult, hiir-
vaikselt, igakülgsest, imestusväärselt, kergeusklikult,
kirjaoskamatult, kokkuhoidlikult, kuritahtlikult, kurva-
meelselt, loomusunniliselt, mitteametlikult, neljakordselt,
pooltoorelt, sajakordselt, samaaegselt, teenistusvalmilt,
ühepoolselt, üksikasjalikult jne.

Ka rahvusvahelistest sõnadest on moodustatud lt-sufik-
si abil rohkesti adverbe, näit. abstraktselt, aktiivselt,
amoraalselt, faktiliselt, kolossaalselt, produktiivselt,
provisoorsest, realistlikult jt.

Sisult väljendab lt-sufiks enamasti viigi (ootamatult,

ogavalt, pilkavalt, süüliselt, sõnatult, tasaselt, tujutult, uhkelt, väledalt). Harvemini märgib ta sega (ennemalt, peatselt, pidevalt, varakult) või määra (liialt, paksult, pikalt, rohkest, väheselt) jt. asjaolusid.

Üldiselt tuleb öelda, et eespool käsitletud sufiks ületab oma esinemisrohkuse poolest kaugelt kõik teised määrsõna-sufiks. Mõned näited kirjandusest.

Ma pean kuulma absoluutselt kõigi sõna (Kaugver, Nelikümmend küünalt). See-eest langes peopäeva hommikupoolik mu peale raskelt ja ebameeldivalt (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Kasvas madal, aga haruldaselt jäme ning okslik tamm (Hint, Tuuline rand I, VII). Juuli vaatas ruttu ja kartlikult Sepa otsa (Vilde, Raudsed käed, XIII). Tool või raadio, mille sa tood koju kinnimakstult, muutub viibimatult sinu omaks (Smuul, Jäine raamat). Meil Diiaga ja Antiga käib kõik palju lihtsamalt ja otsekohesemalt (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Ta seisib liikumatult ning näis pingeliselt millegi üle järele mõtlevat (Hint, Tuuline rand I, VII). Kuid ta jättis lähemalt seletamata (Vilde, Raudsed käed, XIII). Ma ajan end optimistlikult püsti (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Lapsuke hakkas teda poolteadmatult säilitama (Vilde, Raudsed käed, XII). Kas ta oli teda juba Narvas tõsiselt armastanud? (Vilde, Raudsed käed, XII). Taevas oli umbne ning hakkas seetõttu juba varakult häarduma (Mäik, Hea sadam). Jumaluke, kui veidralt see küsib! (Liiv, Vari, I). Indrek naeratas õnnelikult (Unt, Huvasti, kollane kass!).

-ati abil moodustatud adverbide hulk on eesti keeles samuti võrdlemisi suur. Nemadki näitavad enamasti toimumisviisi. Seepärast esineb -sti mele grammatikais harilikult sisulähedase -lt järel, sageli käsitletakse neid isegi koos. Paljudel juhtudel on nad tõesti lähedased või samaväärsed, näiteks kasvõi sõnades: armsalt armsasti, haledalt haledasti, julgelt julgesti, virgalt virgasti jne.

ati-sufiks liitub enamasti adjektiivide tüvele: agarsasti, ausasti, hoolsasti, kibedasti, koledasti, krõbedasti,

rõõmsasti, rängasti, sagedasti, selgesti, siledasti, targasti, teravasti, toredasti, uhkesti, usinasti, viletsasti, võimsasti, vägevasti, väledasti jt.

Märksa tagasihoidlikumalt tuleb arvesse verb, siin liitub sufiks enamasti alati kesksõnavormidele: eeldatavasti, kuuldavasti, loodetavasti, oletatavasti jt.

sti-sufiks ei liitu teistele sufiksitele nagu -lt, vaid otse genitiivsele tüvele: heledasti, hoolsasti, hullusti, ilusasti, rumalasti, räbalasti jne.

Varem, eelmise sajandi lõpul ja ka käesoleva sajandi algul, oli sti-sufiksi kasutamine intensiivsem kui tänapäeval. Nüüd on ülekaalus -lt, muidugi sel juhul, kui sisu enam-vähem ühte langeb.

Kunin on üle viiekümne ja arvatavasti kõige liikuvam inimene "Kooperaatsial" (Smuul, Jäine raamat). Aga punajuukseline mees magab enamasti kodus (Luts, Kevade II, XXV). Vana purjelaev oli möödunud sügisel Ristnainas nii hullusti randa jooksnud (Hint, Tuuline rand I, VII). Nende mõtted ja arvamised kõlasid nii ilusasti kokku (Vilde, Raudsed käed X). Lollisti teed, et ei osta (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, I). Nobedasti liiguvad akna all ema näpud (Liiv, Vari, III). Nähtavasti on ta seda sageli korranud (Smuul, Jäine raamat). Karjane tuli parajasti nuttes koju (Tammsaare, Tõde ja õigus I, I). Mida ta nii selgesti tundis (Vilde, Raudsed käed, XII). Tõnis viskas suitsu tulle, hingas sügavasti (Hint, Tuuline rand I, VII). On sellest tõesti kõigest neli kuud tagasi? (Gross, Pinginaabrid). Nende sõnade peale pidin ma peasegu valjusti naerma (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Kõik tungid surusid nad vaprasti maha (Vilde, Raudsed käed, XII).

Võrdlemisi produktiivne on sufiks -ti (helilise kõnsonandi järel -di). -ti liitub mitmesugustesse sõnaliikidesse kuuluvatele tüvedele, kõige sagedamini siiski nimisõna ainsuse omastavalisele tüvele: astmeti, jaoti, jõuguti,

järguti, kihiti, kohati, kuuti, küljeti, (küljega kellegi või millegi poole), laiguti, liikmeti, lõunati, paiguti, pareti, reedeti, rinnati (rinnaga kellegi või millegi poole), tonniti, tujuti jt. Liitumine toimub aga ka mitmuse tüvele (hetkiti, hulgiti, pesiti, päeviti, rühmiti) tuletatud tüvele (piirkonniti, ringkonniti) ja liitsõnadele (kolmapäeviti, laupäeviti, riistseliti, ruutpesiti, ülepäeviti).

Vähem on ti-sufiks seotud teiste käändsõnaliikidega, näit. omadussõnaga (kõveriti, kõverdi, laiuti, pikuti, vääriti), asesõnaga (igati, kõigiti, mitmeti, mõneti), arvõnaga (kaheti, kaksiti, kolmiti (= kolmekaupa), pooliti, teisiti, üksiti). Enam leidub aga määrsõnadele toetuvaid ti-sufiksiga adverbe (hiljuti, kõrvuti, otseti, põigiti).

Sufiks -ti märgib enamasti aega (hommikuti, reedeti, õhtuti, öösite); viisi (kaksiti, kõveriti, kõõrdi, külit, nurgeti, peaiti, päeviti, rühmiti, seliti); hulka (jaoti, jõuguti, kuuti, kümneti, liitriti, ositi, tonniti) ja suhet (kõrguti, laiuti, pikuti, sügavuti).

-ti abil on võimalik moodustada ka onomatopoeetilisi adverbe, näit. karmuhti, karsumdi, klõmdi, kolksti, krauhti, sürtsti, niuhti, näuhti, patsti, pauhti, plaksti, plauhti, potsti, sundi, vurdi jt. Mainitud väljendeid kasutatakse ka ilma suffiksita: karsumm, kolka, mürts, pats jt. -ti muudab need vormid ilmekamaks ja pehmemaks.

Vehib ainiti tema vahakarva näo peale (Vilde, Maatra sõda, III). Kevaditi suurveega ja sügisvihmade ajal pidi siin küll otse järvepealist oletama (Tamsaare, Tõde ja õigus I, I). Professor vaatas kõõrdi ülevalt alla Jossi peale (Hint, Tuuline rand IV, I). Madalad kaljukaldad, kohati paistab hele kriit (Suuul, Jäine raamat). Mii kiusatakse õnnetut peigmeest sel päeval veel mitmeti (Luts, Suvi II, XI). Helga, see minu puhuti tütarlapselik ja unistav naine (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Toote kukub seliti (Luts, Kevade II, XXVI). Sügimeti, kuu aega enne jää tulekut, pöör-

duvad kalad meesti tagasi (Hint, Tuuline rand I, I). Nends vahel aina soo, tükati raba, kaetud kidura võeerikuga (Tamm- saare, Tõde ja õiguse I, I). Käed vaheliti rinnal, jälgis kord üht, kord teist kõnelejat (Kumsberg, A. Lapeteuse juh- tan). Kas ta usub võõriti või elab võõriti (Tamm- saare, Põrgupõhja uus Vanapagan, XIV). Kõige huvitavam on söökla õh- tuti (Smuul, Jäine raamat). Kriiti suurapärane oli viisane toiming, vist sellepärast, et see sündis öösi pimedas (Tamm- saare, Põrgupõhja uus Vanapagan, IV). Müüd on liiv ja lambi ükipiti käepärast (Luts, Savi II, XI).

-li märgib enamasti asendit või seisundit ja liitub kõige sagedamini nimisõna tüvele (jalali, käpuli, käpili, küljeli, külili, maoli, pinali, näoli, põlvili, rinnuli, selili, seljalil), vähemal määral emadus- (laialil, pikali, sageli), arv- (kaheli, kolmeli, pomelil) ja määrasõnatü- vele (etseli, vallali, šielil). Liitumine toimub ikka nõrga- astmelisele tüvele.

Vaipa pealt lükates kargas ta istuli (Hint, Tuuline rand I, XVII). Lesta viskab enese kunnuli Tali sängi ja peidab pea padjasse (Luts, Savi II, XV). Et peaksin kohe kõhuli rikkusekuhja otsas olema (Mälk, Hea aadam). Järgmi- sel õhtul oli küla käpuli purjus (Promet, Meesteta küla, II). Teine mees minu asemel oleks amugi pikali (Luts, Kevade II, XIII). Mii et Anu sõna pooleli jättis (Vilde, Raudsed käed, XIII). Ta vajus põlvili (Promet, Meesteta küla, IV). Arno avas akna ja nõjatus rinnuli aknalauale (Luts, Kevade II, XI). Meid tuleb sageli vastu (Smuul, Jäine raamat). Selili vaibal lebedes kahetsen südamest, et ma veel nende keelt ei oska (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Neiu lamab siruli nagu laip (Promet, Meesteta küla, IV). Õistest kü- ladest läbisõidul riivas või kriipis mõne tare tagant šielil kasvanud oks magajat (Promet, Meesteta küla, II).

Sufiksid -kil (-gil) ja -kile (-gile)märgivad
#sendit või seisukorda, näit. istukil - istukile, kummargil - kummargile, kükakil - kükakile, upakil - upakile jne.

Vaadeldava sufiksiga adverbide moodustamisel on põhi-
allikaiks enamasti verbid (ammukil, avakil, hüpakil, irva-
kil, itsikil, kahukil, kallakil, konukil, lamakil, laokil,
lidukil, paokil, piukil, ratsukil, roomakil) ja nimisõnad
(harakil (hara = haru), kõhukil, käpakil, molukil, naeru-
kil, ninakil, praokil, seljakil, serv.kil). -kil liitub nii
ainsuse kui mitmuse tüvele ja ikka genitiivselt. Vähemal
määral on lähtevormiks mäarsõna: hajakil, kusagil, laatsa-
kil (lätsa - Wd.), lodakil (loda - Wd.), nühakil /ennast
lohistades/, otsekil jt.

-kil esineb ka liitsõnades, nagu käsipuusakil, käsi-
põsakil, neljakäpukil, poolistukil jt.

Liili vaatas hajakil mõtetega Gunnarit (Promet, Mees-
teta küla, III). Voodi peaots oli kõrgele tõstetud, ta la-
mas peaaegu istukil (Kuusberg, A. Lapeteuse juhtum). Popu-
lus uuris oma itsakil tallaga saabast (Promet, Meesteta kü-
la, III). Uuesti vajusid mõlemad võistlejad kummargile oma
tahvliite üle (Luts, Kevade II, XI). Kirved-saed kastiga sel-
ga võttis ja kusagile Tallinnamaa kanti sõitis (Hint, Tuu-
line rand I, VI). Ta jäi vait ja vajus kõssakili (Mälk, Hea
sadam). Teisel katust polegi, kolmandal upakil, maja ise
küllakil (Liiv, Vari, I). Mina ei jäta oma asju kunagi lao-
kile (Luts, Suvi II, XXI). Aga niiviisi lohakile seda asja
ei või jätta (Luts, Suvi I, XXII), Nahk on marraskil, käed
pindusid täis (Promet, Meesteta küla, II). Kümnes ajas sa-
muti suu nerukile (Promet, Meesteta küla, VI). Pistavadki
oma erikarvalised näod nagu mingil nõiaväel paokile nihuta-
tud ukse vahelt välja (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Aga
kui ta kambri ukse pisut pilukile teeb, kuuleb ta, kuidas
järgmises, see on vahetoas, keegi valjult kõneleb (Luts,
Kevade II, X). Aga söönud ta on, kõht on tal alati punna-
kil (Luts, Kevade II, X). Aga siis tõstab teda keegi rat-

sukile oma turjale (Luts, Kevade II, X). Ehkki insener neist ostjaid ei lootnud, laskus ta röödakile üle põimtara (Pro-met, Meesteta küla, III). Kiievlane lamab käsipõsakil mu kõrval (Kaugver, Melikümmend küünalt). Esiti liigutab lamaja oma pikki peenikesi jalgu, ajab enese siis käsipõsakile ja vaatab üles taeva poole (Luts, Suvi II, XI). Vahel on tundmus, et peaks käima hakkama neljakäpakil (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, XIV). Ta laskus neljakäpakile ja ronis kuurikatuse teise serva poole (Hint, Tuuline rand I, XVII). Ta lamas peelistukil patjadel (Kuusberg, A. Lapeteuse juhtum). Poolküürakil lähenes poiss Laistirõunal kasvavatele madalatele kadakatele (Hint, Tuuline rand IV, I).

Ühtse rühma moodustavad sufiksids -vel ja -vil, mis mõlema märgivad seisundit ja olekut. Seejuures liitub -vel konsonandile, näit. hõõgvel, hulkvel, kahkvel, kihkvel, kiikvel, kohkvel, liikvel, valvel, ärkvel, -vil aga liitub vokaalile: elevil, erevil, hajuvil, haravil, irevil, kohevil, korevil, lodevil, pinevil, põnevil, sirevil, virevil, õhevil, ärevil.

Enamik vel- ja vil-tuletisi lähtub verbidest, näit. hajuvil, hulkvel, kohkvel, liikvel, maksvel.

Lapeteus oli elevil, tema tuju muutus üha paremaks (Kuusberg, A. Lapeteuse juhtum). Paljud näod tõmbusid pinevile (Smuul, Jäine raamat). Heakene küll, Kaarli püüdis end ärkvel hoida ja rögises aina öösiti (Hint, Tuuline rand I, VIII).

Sufiks -misi on tekkinud sufiksiste -mine ja -si ühinemisest. Ta näitab enamasti tegutsemisviisi ja liitub mitmesuguste sõnaliikide tugevale, harva nõrgaastmelisele vokaal-tüvele. Kõige enam ühineb -misi siiski tegusõnaga, näit. aimamisi, haukumisi, juhtumisi, kobamisi, kordamisi, lange-misi, lämpamisi, pilkamisi, riivamisi, ruuttamisi, ründamisi, salvamisi, sundimisi, tibamisi, tingimisi, viisamisi, viita-

nisi, vilamisi, vilkamisi, vindumisi, võrdlemisi.

-nisi võib liituda ka nimisõnale, näit. segamisi, härgamisi /käima/ (raskelt), järgemisi (= järgemööda), kihtimisi, külgemisi, ridamisi.

Harvemini liitub kõnealune sufiks omadussõnalisele (pikkamisi) või määrasõnalisele tüvele (salamisi). Erandlikult ühineb ta asesõnaga (endamisi).

"Ei isa, nõnda mitte," kinnitas tütar endamisi (Tamm - saare, Kõrboja peremes, V). Olgu et juhnumisi mõni teda nimetas (Liiv, Vari, II). Joovad siis kordamisi lonksu (Vilde, Maatra sõda, II). Hobune astus pikkamisi (Mälk, Hea sadan). Ning ridamisi hakkas ma nägema neid kõiki, kõiki (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Nad seisis nägudega vastamisi (Promet, Meesteta küla, VI). Vana Parameel piilus vilksamisi minu poole (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Esialgu oli see võrdlemisi rõõmus ja kerge töö (Unt, Huvasti, kollane kassi).

-si esineb liitsufiksina (-se- + i = -si) sõnades: ilmsi, jalgsi, maisi, silmsi, tulisi (jalu), vargsi, vägisi, öösi, ühtlasi jt. Sõnades edasi ja tagasi aga on tegemist lihttüvelise sufiksiga. Väljend sedasi on kujunenud erandlikult, nimelt lühenemise teel: se(vi)si. -si abil saadud adverbid märgivad enamasti tegevusviisi. Nad pärinevad sageli nimisõnadest (ilmsi, jalgsi, silmsi, vägisi, öösi) või omadussõnadest maisi, tulisi (jalu), ühtlasi.

Otse kui oleks ta tulles mõne jaamavahe jalgsi pidanud kõmpima (Luts, Suvi I, I). Mind võeti kah poolvägisi voori ühes, et siis nagu iga hobuse jaoks mees (Luts, Kevade II, V). Kui keegi oleks teda sedasi tabanud! (Promet, Meesteta küla, II). Loom mõistis ja seisis vagusi (Promet, Meesteta küla, VI). Nad surusid oma andamit köögiukse kaudu vägisi ikkagi sisse (Promet, Meesteta küla, II).

-keel märgib enamasti arvu ja liitub sel juhul arvsõnade genitiivsele tüvele, näit. kahekesi, kümnekesi, mitmekesi,

neljakesi, seitsmikesi, viiekesi jne. -kesi abil on võimalik väljendada ka tegevusviisi ja siis on lähteks määrõnad: hiljukesi, salakesi, tagakesi, tasahiljukesi jt.

Tuli nii hiljukesi ja eslotsa tähelepandamatult (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Kolmekesi koos saame olla üna harva (Kaugver, Nelikümmend küünalt). Aga valge peaga noormees urab tagakesi edasi (Vilde, Mahtra sõda, II). Kõpitsen niisama tasahiljukesi (Luts, Suvi II, XI). Nii nad seal viiekesi koos elasid (Promet, Meesteta küla, II).

-tsi moodustab tuletisi enamasti nimisõnadest, harva teistest sõnaliikidest. Saadud adverbid märgivad kae mingi kehaliikme abil toimuvat tegutsemisviisi (käitsi, näpitsi - näppude abil, poolkäitsi). vastastikuseid suhteid (rinnuti, selitsi, sülitsti) või olukorda (alatsi = alaspidi, karvuti = karvupidi, ülets = ülespidi). Üldiselt tuleb tsi-sufikait pidada liiteliseks (alane > alatsi, karvune > karvuti jne.), sõnades eetsi - taatsi on aga tegemist lihttüvelise süfiksiga.

Vana, lapitud lambanahkse jopi ja viltidega kõrvu seisid maril samovar ja käitsi maalitud puukast (Promet, Meesteta küla, II).

-mini ja -malt moodustavad adjektiividest kesk- ja üli-võrde vorme. Nad liituvad peamiselt sti-liiteliste sõnade ainsuse omastavale: hoogsamini e. hoogsamalt, ilusamini e. ilusamalt, julgemini e. julgemalt, kergemini e. kergemalt, kiiremini e. kiiremalt, selgemini e. selgemalt, tugevamini e. tugevamalt jne. Niisama on ka mitmusliku tüvega: ilusaimini e. ilusaimalt, julgeimini e. julgeimalt jne. Harvemini lisanduvad kõnealused sufiksud adverbidele, näit. ennemini e. ennemalt, hiljemini e. hiljemalt, tasemini e. tasemalt, varemini e. varemall jne.

Noh, mis sa ennemalt ei ütelnud? (Luts, Suvi II, XI). Mida kauemini ta tema lähedal elas ... (Vilde, Raudsed käed,

XII). Saab laevu hõrgemini ujuma (Hint, Tuuline rand I, VIII). Katsugu ta parem kiiremini puhastada oma tee minevikurusu-dest (Gross, Pinginaabrid). Kõnekamalt liiguvad Villu sil- mad (Liiv, Vari, II). Ta nõel välkuvat Supsi talu välja-stas nobedamini kui enne (Luts, Suvi II, XIII). Kaa oli pak- sult võid peale pannud, igatahes paksemalt kui katkul harili- kult pandi (Tammsaare, Kõrboja peremees, XV). "Küllap peavad vastu," ütleb mees, kes nüüd ohje oma käes hoiab, et hobust paremini juhtida (Tammsaare, Tõde ja õigus I, I). Et ta pea rutemini terveks saaks ... (Vilde, Raudsed käed, XIII). Päi- kesepaistelise ilmaga mõjaks see kindlasti rõõsamini (Smuul, Jäine raamat). Ja ta hakkas seda tundma ja nägema ikka selge- mini (Vilde, Raudsed käed, XII). Tugevamini mühab tuul, sü- gavamini kohab Peipsi (Liiv, Vari, III). Ma lõugan veel val- jemini (Kaugver, Nelikümmend küünalt). See rõõmus jälleäge- mine "kodumaa pinna peal" tuleb varemini kui oodati (Luts, Suvi I, II). Õigemini, me karjusime teineteisele (Smuul, Jäi- ne raamat).

-stikku märgib peamiselt seisukohta millegi suhtes või tegevusviisi. Ta liitub enamasti nimisõnale, näit.: järjes- tikku, kaelastikku, kohastikku, kõrvustikku, otsastikku, paaristikku, reastikku, ribastikku, rinnastikku, seljastikku, veerestikku. Adverbidest moodustub ta hoopis harvemini: ligistikku, pealistikku, vastastikku, ülestikku.

Maetagu nad maha, kas üksikult või kaelastikku, nagu nad jõepõhjast leiti (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, XV). Kristiina pugus kambrikusse, kus kõikide kohvrid pea- listikku seisid (Promat, Meesteta küla, II).

Järgnevad sufiksid kuuluvad väheproduktiivsete hulka.

-kuti väljendab mingit vastastikust kokkupuutumist, koosolemist, nagu: kaelakuti, kohakuti, küljekuti, otsakuti, pärakuti, vastakuti, ülekuti jt.

Kõnealune sufiks liitub enamasti genitiivsele nimisõna-

tüvele, näiteks: kaelakuti, kohakuti, küljekuti, otsakuti, ristakuti jne., harvemini abisõnalisele tüvele: pealekuti, vastakuti, üleikuti.

Sellesama täherikka taeva all läksid Jeemen ja Abdulla kaelakuti mööda maanteed (Promet, Meesteta küla, II). Eskambris kahe pika laua ümber, mis otsakuti on pandud, istuvad talgulised (Luts, Kevade II, VI).

-ldaa on säilitanud endise possessiivsufiksi -ga (soome -nsa). Ta näitab midagi millegi poolest olevat, näit. aruldasa (aru poolest), ealdasa (ea poolest), kasvuldasa (kasvu poolest), kondildasa (kondi poolest), meeleldasa, rammuldasa, viisildasa jt.

-tasa on eelmisele sisult lähedane, näidates samuti millegi pärast või tõttu toimuvat, näit.: kavalutasa (kavaluse poolest), lailutasa (laiuse poolest), rumalutasa (rumaluse tõttu), suurutasa, sügavutasa jne.

-ldi on lähtunud alalütlevast käändest, millele on liitunud instruktiivi -i (-lt + -i = -ldi). Üks osa selle sufiksiga sõnadest pärineb käändsõnadest, näiteks: ajaldi, areldi, meeleldi, pooleldi, tükaldi jt., teine osa aga verbidest, sageli just ole- (le-)verbidest, näit.: eraldi, kireldi-vireldi, liigeldi-loogeldi, närveldi jt. -ldi näitab enamasti viisi, vahel ka olukorda.

Ometi oleks ta meeleldi näinud, et keegi oleks maja nihutanud metsale lähemale (Tamsaare, Fõrgupõhja uus Vanapagan, XV). Tema sõidu juttu võis sandarmeeria ainult pooleldi uskuma jääma (Hint, Tuuline rand I, XVII).

-tse näitab, mida mööda või kust kaudu tegevus toimub: alatse (alt läbi), jäitse (jääd mööda), järvitse (järve mööda), maitse (maad mööda), meritse (merd mööda), nurgitse (nurga kaudu).

V. Määr sõnadena esinevad
muutevormid

Adverbid kuuluvad üldiselt muutumatute sõnade hulka. Enamik neist esinebki ainult ühevormilise a, nagu näiteks: aega märkivad (eile, homme, kohe, nüüd, praegu, täna, varsti); viisi märkivad (hoolikalt, hästi, istukil, otseti, pikali, selgelt); määra ja hulka märkivad (liiga, peaaegu, pisut, veidi, väga, üsna) jne. Kohta märkivatest on muutumatu ainult väike osa, näiteks: laiali, ligi, tänna, ülesvoolu, ümberringi. Enamik kohaadverbe võib aga esineda kolmes koha-käändes, näiteks: eemal, eemale, eemalt; ees, ette, eest; kaugel, kaugemale, kaugelt; kuskil, kuskile, kuskilt; ligi-dal, ligidale, ligidalt; paremal, paremale, paremalt; seal, sinna, sealt; sees, sisse, seest; siin, siia, siit; taga, taha, tagant; teisel, teisale, teisalt.

Mis puutub liitmäär sõnadesse, siis siin saab muutmisviisi järgi eraldada mitu rühma. Väike osa neistki jääb ühevormiliseks, näit. edasipoole, harukorral, harutihti, kokkupoole, pahatihti, tagasipoole.

Teises rühmas püsib muutumatuna ainult täiendsõna, näit. kohapeal, kohapeale, kohapealt; käekõrval, käekõrva-le, käekõrvalt.

Kõige ulatuslikumalt on neid sõnu, kus muutuvad liit-sõna mõlemad komponendid, näit.: allpool, allapoole, alt-poolt; eespool, ettepoole, eestpoolt; eesotsas, etteotsa, eestotsast; kuspool, kuhupoole, kustpoolt; sealsamas, sinna-samasse, sealtsamast; siinkandis, siiakanti, siitkandist; siinsamas, siiasamasse, siitsamast; tagaotsas, tahaotsa, tagantotsast.

Võrdlemisi palju on ka neid liitmäär sõnu, mida grammatiliselt oleks võimalik küll kolmes vormis muuta, kuid mil-

lest kasutatakse vaid ühte kuju, näit.: allamäge, kusjuures, kustkaudu, sealjuures, sealtkaudu, sealtpeale, sealtsaadik, seejuures, siinjuures, siitkaudu, siitpeale, sinnapaika jne.

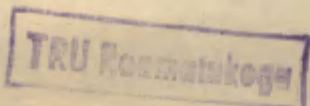
Paarissõnalistest adverbidest osa muutub, näit. siin-seal, siit-sealt, sinna-tänna, teine osa on muutumatu, näit. edasi-tagasi, sisse-välja, uksest-aknast, üles-alla.

Mõnedest adverbidest on võimalik moodustada ka võrdlusastmeid. Kompareeritakse neid nagu omadussõnugi, näit. enne-ennem, harva-harvem, hilja-hiljem, kaua-kauem, otse-otsem, ruttu-rutem, tasa-tasem, vara-varem, vähe-vähem jne. Selle kõrval on aga võimalik moodustada ka paralleelvorme ennemini, harvemini, hiljemini, kauemini jt., kusjuures mõlemad algsest sisu poolest lahus hoiti, üks omadus-, teine määrsõnalise ilmega, kuid hiljem pole nende tähenduspiire enam eraldatud.

Suurele hulgale adverbidele on omane sti- ja lt-line esinemus, näit. julgesti-julgelt, kiiresti-kiirelt, selgesti-selgelt jne., mis keskvärdes annavad vastavalt julgemini, kiiremini, selgemini või paralleelvormi julgemalt, kiiremalt, selgemalt. Needki rööpkujud on sisult enam-vähem samad.

Kõikidest adverbidest ei ole aga võimalik saada komparatiivis kahte paralleelvormi, näit. kaugel-kaugemal, ligidal-ligemal, lähedal-lähemal.

Ülivõrdes annavad väljendid kaua, otse, tasa jt. nende-taolised kõige kauem, kõige otsem, kõige tasem. sti- ja lt-sufiksilistest algvormidest lähtunud keskvärde julgemini, kiiremini, selgemini jt. kõrval võib kasutada ka ühesõnalist, i-mitmuslikku kuju: julgeimini, kiireimini, selgeimini. Sellega rööbiti esineb julgeimalt, kiireimalt, selgeimalt. Nii säilib siis superlatiiviski sama sufiks -mini või -malt, ainult tüvi muutub mitmuslikuks. Eelnimetatute kõrval on lubatud tarvitada keskvärdelist kuju koos umbmäärase asesõnaga kõik, s. o. kõige julgemini, kõige kiiremini, kõige selgemini.

VI. Määr sõnade õige - keelsust

Meie igapäevases keeletarvituses võib adverbide kasutamisel märgata eksimusi. Järgnevalt mõned näited.

Rahvasuus ei piiritleta täpselt määr sõna vähe tähendust. See võib olla vastandliku sisuga: ta näitab nii vähesust kui ka rohkust. Et end selgemini väljendada, võiks vähesuse märkimisel kasutada ka adverbe natuke, veidi, pigut, seejuures aga silmas pidades ometi nende tähendusvarjundeid. Kui öelda, et toit on vähe soolane, siis jääb ebaselgeks, kas soola on palju või vähe. Ka järgnevates lausetes jääb sisu ebaselgeks: Ta toibub mõne aja pärast vähe (Vilde, Maatra sõda, III). Elumajast vähe eemal raius ta metsa maha (Bornhöhe, Ajaloolised jutustused, II). Õige tarvitaviis on: Näakisime veidi merest (Smuul, Jäine raamat).

Kuna kuulub ajaadverbide hulka ja ta sisuks on 'sel ajal kui', näit. Kuna Tambet ise lossi läks, jäi Jaanus ük-sipäini hoovi hobuste juurde (Bornhöhe, Ajaloolised jutustused, III). Kuna teised enam-vähem kartsid, oli temast niisugune mõte kaugel (Luts, Kevade I, IX). Väga sageli aga tarvitatakse kuna sidesõnade et ja sest asemel, näiteks: Ja kuna (pro et) poeg isa viimasest ilma jäi ... (Vilde, Maatra sõda, III). Kuna (pro et) meie kirjandus oli viimasel ajal hoogsalt arenanud, siis tegi Ants oma uurimustes sellega hakatust (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, XI). Igatahes toonud ta neile palju kasu, kuna (pro sest) kella-meis ainult tem tõttu oma kohale tagasi saanud (Luts, Kevade I, XII).

Samuti ei tohi küsivaimelist adverbi kunas segamini ajada väljendiga kuna, sest kunas = millal, näiteks:

Nii mõnigi küsimine, et: kes ja kunas (= millal?) ja mil kombel (Luts, Kevade II, IX).

Määrsõna niisama kiputakse sageli samastama asesõnaga sama (= seesama), näiteks: Tegelikkusest on see sama (pro niisama) kaugel ja ebamäärane kui unenägu (Smuul, Jäine raamat). Puuteljed on sama (pro niisama) pehmed kui terasvedrud (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, XVI).

Õige on tarvitusviis lausetes: Kaalus niisama palju (Smuul, Jäine raamat). Kuuled niisama siit ja sealt (Luts, Suvi I, III).

Analoogia mõjul öeldakse siis ka samapalju pro niisama palju. Mainitud sõnad tuleb kindlasti lahus hoida ja igaüks neist oma piirkonda jätta.

sti- ja lt-sufiksiga moodustatakse sageli võrdlemisi lähedasi ja isegi samasisulisi sõnu, näiteks: läks kiiresti e. kiirelt, esines reipalt e. reipasti, kuid alati ei ole see nii. Näiteks on sõnadel toorelt ja tooresti, kergelt ja kergesti, kõrgelt ja kõrgesti jt. suur sisuline erinevus. Saame öelda: käitus tooresti, aga sõi õunu toorelt (s. o. keetmatult või küpsetamatult); puudutas mind kergelt, aga omandas selle aine kergesti; austas teda kõrgesti, laulis kõrgelt jne.

Usna sageli võib märgata, et keeles ei tõmmata selgeid piire adverbide õieti ja õigesti vahel. Esimene neist on modaaladverb ja annab lausele teatava varjundi, näit.: ants lõpetas, ilma et ta oleks öelnud, mis ta õieti mõtles (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, XV). Keegi ei tea õieti, kes, kus, kuidas või millal (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, XV). Küllalt palju aga kasutatakse kõnealust vormi ekslikult iseseisva määrsõna õigesti (kuidas?) asemel, näit.: Ta aimas väga õieti (pro õigesti) (Vilde, Maatra sõda, I). Küllap minagi oskan asju õieti (pro õigesti) ajada (Tammsaare, Põrgupõhja uus Vanapagan, XIV).

Prefiksaaladverbidel järgi ja järel(e) on oma kindlad tähenduspiirkonnad ning nad ei saa kuidagi teineteist asen-

dada. Järgi (vene no) märgib millegi alusel, põhjal või na-
jal toimuvat, näiteks mingi paragrahvi, materjali või andme-
te järgi.

Järel(e) on sisult avaram: järel = taga, kannul, näi-
teks laps käib oma ema järel, ta on sõbrast õppimises järel.
Järele märgib ühelt poolt kannule, kuid teiselt poolt ka
ülejäämist, näiteks: Jürka vahtis talle järele (Tammsaare,
Põrgupõhja uus Vanapagan, I). Kahmasin Antsu seljatagant
kinni ja tagurpidi vette - mina ise ees, nemad järele (Tamm-
saare, Põrgupõhja uus Vanapagan, XVI). Jätke järele, mõni
veel näeb! (Tammsaare, Tõde ja õigus, I, I). "Ee-ee äaitan!"
kisendas vanamees ja lampas kitsesele järele (Promet, Meeste-
ta küla, III).

Selge piir tuleb tõmmata sõnade pea ja peaaegu~peagu
vahele. Esimene neist on sisult samaväärne adverbiga varsti,
teise sisu on 'ligemale, mitte täiesti, natuke jääb puudu'.
Sõna pea on juba kui nimisõna isegi paljude tähendustega
koormatud, seepärast ei maksaks teda määrsõnana tarvitada.

Villu tunneb täna siin aidalakas, et ka temas otsib
laulu miski nimetu, mis tuleb ei tea kust, tuues rõõmu, ker-
gust, peaaegu meeletust (Tammsaare, Kõrboja peremees, I).

S i s u k o r d

	Lk.
I. Määrsõna mõiste	3
II. Määrsõna päritolust ja vahekorrast teiste sõnalikidega	4
III. Määrsõnade liigitus	7
1. Iseseisvad määrsõnad:	
kohaadverbid	8
ajaadverbid	12
viisiadverbid	16
määra- ja hulgaadverbid	31
küsivad adverbid	33
2. Rõhumäärsõnad	34
3. Abimäärsõnad	36
IV. Määrsõnade sufiksid	38
V. Määrsõnadena esinevad muutevormid	50
VI. Määrsõnade õigekeelsust	52

БЕСКИ Аста
ГРАММАТИКА ЭСТОНСКОГО ЯЗЫКА

II

Тетрадь третья
Наречие

На эстонском языке

Тартуский государственный университет
ЭССР, г.Тарту, ул. Аликкооли, 18

Vastutav toimetaja E. Uuspõld

ТМЛ rotaprint 1969. Paljundamiseks antud 30.XII
1969. Trükipoognaid 3,5. Tingtrükipoognaid 3,26.
Arvestuspoognaid 2,9. Trükiarv 800. Paber 30x42.1/4.

MB 08066. Tell. nr. 1010.

Hind 15 kop.